

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему

«Оцінювання вартості бізнесу та особливості її здійснення»

(на матеріалах ПОСП «Відродження»)

Виконав: здобувач першого рівня вищої освіти, групи 402-ЕП

Спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Приложенка В.В.

Керівник: Чевганова В.Я.

Рецензент: Степаненко Г.В.

Полтава – 2021 рік

Консультанти:

з кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
(охорона праці)

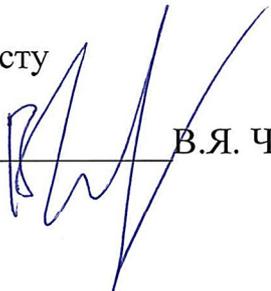
07.06.2021 Биба В.В.

Здобувач 12.06.2021 Приложенко В.В.

Керівник роботи 12.06.2021 Валявський С.М.

Нормоконтроль 12.06.2021 Валявський С.М.

Допустити до захисту

Завідувачка кафедри 18.06.2021 В.Я. Чевганова

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(повне найменування вищого навчального закладу)

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки та менеджменту

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

ступінь вищої освіти «бакалавр»

Напрямок підготовки _____

(шифр і назва)

Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки, підприємництва
та маркетингу

В.Я. Чевганова

“ 3 ” _____ 2021 року

ЗАВДАННЯ НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Приложенко Владислав Вячеславович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Оцінювання вартості бізнесу та особливості її здійснення (на
матеріалах Приватно-орендного сільськогосподарського підприємства
«Відродження»)

керівник роботи Валявський С.М., к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від “ 03 ” 03 2021 року № 158/02

2. Строк подання здобувачем роботи 14.06.2021 р.

3. Вихідні дані до роботи Законодавство України, навчальна, наукова, довідкова та
методична література, фахові періодичні видання, інформаційні ресурси, установчі
документи підприємства, фінансова, оперативна та статистична звітність
підприємства

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи бакалавра (перелік питань, які потрібно
розробити) 1. Теоретичні підходи оцінювання вартості бізнесу.

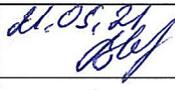
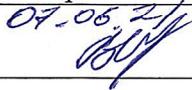
2. Аналіз економіко-комерційної діяльності ПСМ «Відродження»

3. Визначення вартості підприємства за моделлю Відродження
Валявський

5. Перелік графічного матеріалу:

Ілюстративний матеріал у кількості 21 аркушів представлений у
Додатку

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Охорона праці	Биба В.В., к.т.н., доцент	21.05.21 	07.06.21

7. Дата видачі завдання 26.04.2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретична частина	26/04–09/05	30%
2	Аналітична частина	10/05–23/05	60%
3	Проектна частина	24/05–06/06	88%
4	Виготовлення ілюстративного матеріалу, перевірка на плагіат	07/06–13/06	95%
5	Рецензування та підготовка до захисту	14/06–20/06	100%
6	Захист випускної роботи бакалавра	22/06–27/06	+

Здобувач

(підпис)

Приложенко В.В.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис)

Валявський С.М.
(прізвище та ініціали)

Примітки:

37. Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломного проекту (роботи) і контролю за ходом роботи з боку кафедри (циклової комісії) і декана факультету (завідувача відділення).
38. Розробляється керівником дипломного проекту (роботи). Видається кафедрою (цикловою комісією).
39. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки.

РЕФЕРАТ

Приложенко В.В. Формування доходів господарської діяльності підприємства (на матеріалах ПОСП «Відродження»). Машинопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого рівня вищої освіти зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». – Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2021.

Робота містить ___ сторінок, __ таблиць, __ рисунків, список використаних джерел складає __ найменувань та __ додатків.

Об'єктом дослідження є господарська діяльність ПОСП «Відродження».

Мета роботи – дослідження економічної природи доходів, їх місця у фінансово-економічному забезпеченні розвитку підприємства, визначення їх впливу на його фінансові результати і на цій основі розробка рекомендацій щодо удосконалення порядку формування доходів та ефективного їх використання на підприємстві. У роботі проведено аналіз основних економіко-фінансових показників та організаційно-правових основ діяльності ПОСП «Відродження», проаналізовано економічний стан господарської діяльності. Розроблені методичні підходи до визначення впливу ефективності використання оборотних засобів на показники господарської діяльності підприємства.

У роботі розкриті економічна сутність доходів та запропонована їх класифікація, досліджені особливості формування доходів від операційної діяльності, фінансових та інших доходів, сформульовані методичні засади управління доходами підприємства, проведено аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності підприємства; запропонована програма підвищення доходів ПОСП «Відродження».

Одержані результати можуть бути використані у практичній діяльності ПОСП «Відродження».

Ключові слова: дохід, дохідність, управління доходами підприємства, валовий дохід підприємства, фінансові результати підприємства.

ABSTRACT

Prylozhenko VV Formation of income of economic activity of the enterprise (on the materials of POSP "Vidrodzhennya"). Typescript. Qualification work for obtaining the first level of higher education in the specialty 076 "Entrepreneurship, trade and exchange activities". - Poltava: National University "Poltava Polytechnic named after Yuri Kondratyuk", Poltava, 2021.

The work contains ___ pages, ___tablets, ___Drawings, the list of used sources is ___ names and ___ appendices.

The object of the study is economic activity of POSP "Vidrodzhennya".

The purpose of work - research of the economic nature of incomes, their place in financial and economic maintenance of development of the enterprise, definition of their influence on its financial results and on this basis development of recommendations on improvement of the order of formation of incomes and effective their use in the enterprise. The analysis of the basic economic and financial indicators and organizational and legal bases of activity of POSP "Renaissance" is carried out in work, the economic condition of economic activity is analyzed. Methodical approaches to determining the impact of working capital efficiency on the indicators of economic activity of the enterprise are developed.

enterprises, the analysis of the basic economic and financial indicators of activity of the enterprise is carried out; proposed program to increase the income of POSP "Renaissance".

The results can be used in the practice of POSP "Vidrodzhennya".

Keywords: income, profitability, income management of the enterprise, gross income of the enterprise, financial results of the enterprise .

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ОЦІНЮВАННЯ ВАРТОСТІ БІЗНЕСУ.....	9
1.1 Теоретичні підходи оцінювання вартості оцінювання бізнесу.....	9
1.2 Особливості оцінювання вартості бізнесу	11
1.3 Порядок і метод оцінки вартості бізнесу	13
1.4 Дохідний підхід до оцінювання вартості бізнесу	21
1.5 Витратний підхід до оцінювання вартості бізнесу	27
1.6 Метод чистих активів	28
1.7 Метод ліквідаційної вартості	30
1.8 Особливості порівняльного методу до оцінки вартості бізнесу	32
1.9 Метод ринку капіталу та метод угод	33
1.9.1. Формування підсумкової вартості бізнесу	36
Висновки до першого розділу	37
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВО - ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОСП «Відродження»	39
2.1 Організаційно – правова структура діяльності ПОСП «Відродження» ...	39
2.2 Аналіз фінансово – економічних показників	41
2.3 Охорона праці на ПОСП "Відродження"	49
Висновки до другого розділу	66
РОЗДІЛ 3. ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ПОСП «ВІДРОДЖЕННЯ»	68
3.1 Застосування прибуткового підходу	68
3.2 Застосування порівняльного підходу	75
3.3 Застосування витратного підходу	77
3.4 Погодження результатів	79
Висновки до третього розділу	80
ВИСНОВОК	81
ГЛОСАРІЙ	83
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	86
ДОДАТОК А	
ДОДАТОК Б	
ДОДАТОК В	
ДОДАТОК Г	

ВСТУП

У сучасному світі ділова оцінка - невід'ємна частина господарської діяльності величезної кількості підприємств. Як власники, так і керівництво організацій зацікавлені в результатах діяльності оцінки і різного контролю перевіряють органи, представників фінансів і страхові компанії, потенційних інвесторів і акціонерів. Знання основ оцінки вартості бізнесу, здатність проводити обчислення, а також інтерпретують їх результати basis, бо ухвалення успішних адміністративних рішень цілилося в зростання ефективності підприємства. Отже, ділова оцінка стає усією більше фактичний, усі більше організацій платять послуги за оцінку професіоналів, щоб в сучасному світі стає неможливим успішно, щоб управляти діяльністю підприємства без знання її вартості. Ділова вартість, зважаючи на внутрішні і зовнішні чинники, які впливають на підприємство, зором представляє йому фінансові можливості. Чим вище ділова вартість, більше асцests отриманий шляхом власника підприємства. У зв'язку з наведеним вище, актуальність теми цієї завершальної кваліфікаційної роботи не викликає сумнів. Об'єкт дослідження представленої роботи - вартість оренди Приватно сільськогосподарське підприємство " Відродження". Предмет дослідження - класичне ходіння біля оцінки ділової вартості. Вивчення основних теоретичних аспектів оцінки вартості, а також додаток отриманих навичок і знання з практики - мета цієї завершальної кваліфікаційної роботи. Відповідно до мети у фіналі, кваліфікаційному, щоб працювати, це слідує, щоб вирішити декілька,

- 1. щоб ознайомитися з теоретичним, нормативно - законними і методологічними принципами діяльності оцінки;

2. щоб проводити аналіз матеріально - господарська діяльність вибирають підприємство;здійснити оцінку вартості бізнесу Приватно-орендного сільськогосподарського підприємства « Відродження».

1. з використанням вивчених методів.

Представлена випускна кваліфікаційна робота включає в себе вступ, три розділи, висновок, список використаної літератури та додатку.

У першому розділі були детально описані основні теоретичні аспекти оціночної діяльності. У ній розглянуті поняття і основні принципи оцінки, розібрані класичні підходи та методи оцінки.

У другому розділі представлено аналіз фінансового стану обраного підприємства, а також наведена коротка характеристика стану галузі України.

Третя глава - це практична частина, в якій наведено розрахунки оцінки вартості за допомогою дохідного, порівняльного і витратного підходів.

Основними методами оцінки в представленій роботі виступають метод дисконтування грошових потоків, метод ринку капіталу та метод накопичення чистих активів.

У висновку представлені основні результати дослідження.

Дана робота ґрунтується на теоретичних аспектах оціночної діяльності, а також на методах фінансового аналізу і прогнозування.

Для розробки теоретико - методологічної частини кваліфікаційної роботи були використані праці вітчизняних (Н. Бухарін, С.В. Валдайцев, А.Г. Грязнова та ін.) і зарубіжних (Р.Рейлі, А.Дамодаран) вчених.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ КОМПАНІЇ

1.1 Теоретичні підходи до вартості оцінювання бізнесу

Фінансово-економічна природа формування вартості економічного суб'єкта, її взаємозв'язок з процесами та діяльністю внутрішніх та зовнішніх контрагентів, зокрема зосереджених в сфері малого та середнього бізнесу, досліджені на сьогодні в роботах вітчизняних та зарубіжних науковців та фінансистів-практиків. Капаруліна М. описує максимізацію вартості підприємства, як основний критерій ефективності його функціонування. Концепція управління підприємством, що базується на максимізації ціни, є в нинішніх умовах найефективнішою, тому що зміна ціни фірми за конкретний етап передбачає всю інформацію, пов'язану з його функціонуванням.

Вчена направляє менеджмент на підйом ринкової ціни фірми, тому що подібний підйом дозволяє акціонерам (інвесторам) отримувати заробіток від інвестування - курсовий валютний дохід від продажу всіх або ж частини є власністю їм акцій, або ж курсовий негрошовий заробіток, що виражається в підвищенні ціни майнового комплексу (чистих активів), а значить, і розміру особистого власного капіталу акціонерів.

Стратегія максимізації ціни розглядається як багатогранний процес, який має можливість представляти: узагальнюючу модель вчинків фірми, будь-яка з яких навпростець або ж побічно націлене на збільшення вартості бізнесу; позначені здібності, які розкриває базар при збільшенні ціни підприємства; концентрацію всіх внутрішніх ресурсів на досягнення встановлених цілей; сфокусований на збільшенні ціни проект стратегічних вчинків, підтримує створені стратегічні цілі підприємства; систему оцінки результативності вироблених вчинків і ступеня досягнення поставлених стратегічних цілей; систему компенсації, мотивує персонал на нарощування ціни фірми на будь-якому організаційному рівні; комунікаційну стратегію фірми, повідомляє всіх зацікавлених осіб про стратегію максимізації ціни, реалізованої на

підприємстві. Таким чином, ціна фірми як фінансова категорія вважається всеохоплюючим показником, що характеризує як внутрішнє середовище фірми, так і вплив на нього зовнішніх чинників.

Вартість фірми зараз як значний показник стратегічного управління визначають як внутрішні, так і зовнішні фактори, зокрема фактори макроекономічного розвитку країни. Внутрішні фактори фірми пов'язані з діями менеджменту, галузевою специфікою самої фірми: темпи підйому продажів, чистого прибутку, рівень ліквідності майна, фінансове становище, нематеріальні активи, ділова репутація, кваліфікація персоналу, система управління, тощо [9]. До зовнішніх факторів належать такі, що існують незалежно від менеджменту: попит, обмеження, накладені на бізнес, співвідношення попиту та пропозиції, рівень фінансових, виробничих, маркетингових та інших видів ризиків, політичні чинники, конкуренція тощо. Костирко Р., Тертична Н., Шевчук В. [35] обґрунтовано вважають підприємство організаційною формою грошових коштів, що є центром інтересів всіляких членів економічних відносин, які складаються, реалізуються і постійно поновлюються з метою ефективного використання факторів виробництва.

Вартість підприємства, за роботами Чумаченка М. і Панкова В., є системою його характеристик, що виражає спроможність генерувати цінності для широкого кола споживачів результатів його функціонування: споживачів продукції й постачальників, акціонерів, персоналу підприємства, держави та громадськості.

Стейкхолдерами виступають всі особи або групи осіб, які впливають на діяльність підприємства або відчують на собі вплив цієї діяльності [25]. 9 Фінансовими стейкхолдерами підприємства є інвестори. Діяльність нефінансових стейкхолдерів, в основному, не пов'язана з фінансуванням діяльності підприємства; вони формують нефінансові форми капіталу. Інтелектуальний капітал містить сукупність активів підприємства: 1)

людський капітал; 2) організаційний капітал; 3) клієнтський капітал; 4) інноваційний капітал. Розширюючи складові інтелектуального капіталу знаннями з оборони навколишнього середовища, комунікаційними нововведеннями щодо екологічних та соціальних організацій, цілком ймовірно вступ широкого терміну - соціальний капітал [5].

Інтеграція грошового, інтелектуального і соціального капіталів гарантує складання підсумкової продуктивності функціонування фірми, реалізацію інтересів грошових і нефінансових стейкхолдерів, заслуги комплексного корисного результату в процесі роботи фірми [4]. Лаговська О. [36] у своїх працях описує механізми формування вартості для різних стейкхолдерів. Величина доданої вартості, створеної підприємством для працівників, визначається, виходячи із суми витрат на оплату їх праці, на реалізацію програм навчання та підвищення кваліфікації, соціальних програм та витрат на забезпечення безпечних умов праці.

Сукупну величину вартості, сформованої підприємством для даної групи стейкхолдерів, поділено на дві частини: перша позитивно впливає на величину загального приросту вартості підприємства у довгостроковій перспективі (+DEVAпрац.+), друга – негативно впливає у короткостроковій перспективі (+KEVAпрац.-). За обґрунтуванням вченої, відповідно верхній лівий індекс відображає вплив показника на вартість для групи зацікавлених осіб: «+» – позитивний, «-» – негативний, індекс «Д» – відображає характер впливу показника в довгостроковому періоді, «К» – в короткостроковому; верхній правий індекс відображає вплив показника на приріст вартості підприємства.

1.2 Особливості оцінювання вартості бізнесу

Теоретичним та методичним проблемам оцінки вартості підприємства в межах реалізації вартісно-орієнтованого підходу до управління присвятили увагу наступні дослідники: Обіджон Г., Цзян У., Сміт М., Йошіморі М., Макаренко І., Сурковська Н., Заруцька Є., Захаркін О., Костель М., Склар І., Гуменна Ю., Тютюнник І., Карпенко І., Шкодкіна Ю., та ін. Відсутність

єдності в позиціях фахівців та брак універсальної методики оцінки вартості підприємства актуалізує здійснення досліджень у цьому напрямі [40]. Передумовами до необхідності оцінки вартості підприємства можуть бути наступні

- купівля-продаж підприємства;
- розробка плану розвитку бізнесу;
- визначення кредитоспроможності підприємства;
- страхування бізнесу;
- визначення бази оподаткування;
- реструктуризація підприємства;
- приватизація;
- виконання інвестиційного проекту розвитку підприємства;
- залучення зовнішнього фінансування;
- оптимізація структури майнового комплексу підприємства;
- формування статутного капіталу;
- підвищення ефективності управління підприємством.

Фактори, що впливають на оцінку вартості підприємства [32].

1) Попит - кількість товару (послуг) або об'єктів власності яке може бути куплено на ринку за певний період часу Збільшення попиту тягне за собою зростання цін. 11

2) ступінь контролю, яку отримує новий власник (індивідуальна приватна власність, або контрольний пакет акцій). У першому випадку ціна вище.

3) ліквідність власності. Ринок пропонує премію за активи, які має бізнес.

4) кваліфікації персоналу.

5) Наявність наукової бази, масштаби і якість активів, прогресивність і зношеність машин і обладнання.

б) перспективи підприємства Крім вищезазначених, вартість підприємства визначається чисельними суб'єктивними факторами: - обмеження в часі на вчинення правочину у продавця або покупця; - підвищений інтерес покупця до об'єкта; - непоінформованість продавця або покупця про умови здійснення угод на ринку; - умови продажу; - настрої продавця або покупця на момент угоди купівлі-продажу та т. д. [26].

У сучасних умовах існує необхідність подальшого вдосконалення методичного інструментарію оцінки суб'єктів господарювання, що обумовлено турбулентністю навколишнього середовища компаній, значною невизначеністю прогнозних значень економічних параметрів діяльності підприємств та значними недоліками існуючих методик оцінки. На сучасному етапі недостатньо вирішена проблема відсутності комплексного збалансованого підходу до оцінки вартості господарюючих суб'єктів, які здійснюють свою діяльність в різних організаційно-правових формах.

1.3 Порядок і метод оцінки вартості бізнесу

Під оцінкою бізнесу так само може матися на увазі визначення вартості «бізнес - ліній» [10].

Бізнес - лінію в широкому сенсі можна визначити як сукупність прав власності, привілеїв довгострокового характеру, технологій і контрактів, здатних забезпечити можливість отримання майбутніх доходів (потік доходів або серію грошових потоків). У вузькому сенсі бізнес - лінія являє собою сукупність контрактів, в тому числі ліцензій на здійснюваний вид діяльності і на застосовувані технології, які є ключовими для отримання потоку доходів.

Вартість є ціну, яка відповідно до думкою оцінювача, може бути сплачена покупцем при здійсненні угоди з товарами або послугами в конкретно визначений момент часу або мірою економічної вигоди, одержуваної власником від володіння даним товаром або послугою.

До суб'єктів оціночної діяльності належать фізичні особи, які перебувають в саморегульованій організації в якості професійних оцінювачів і страхують свою діяльність відповідно до вимог закону, а також юридичні організації, органи державної влади та саморегулювальні організації оцінювачів, іншими словами всі ті, хто замовляє оцінку, проводить, регулює і контролює її.

Однак чинним законом «Про оціночної діяльності в Україні» [1] регулюються взаємовідносини тільки між тими, що безпосередньо проводить оцінку бізнесу і тими, хто замовляє проведення цієї процедури. Таким чином, оцінювачі і замовники є суб'єктами «першого рівня», а всі інші - суб'єкти «другого рівня».

Оцінка може здійснюватися над наступними об'єктами, перерахованими в ст.5 закону «Про оціночної діяльності»:

1. окремі матеріальні об'єкти (речі);
2. сукупність речей, що становлять майно особи (рухоме або нерухоме);
3. право власності та інші права на майно або окремі речі зі складу майна;
4. права вимоги, зобов'язання (борги);
5. роботи, інформація, послуги;
6. і інші об'єкти цивільних прав, щодо яких законодавством України встановлена можливість їх участі в цивільному обороті.

Отже, можна виділити кілька напрямків оцінки, наприклад: оцінка верстатів, машин, устаткування, засобів пересування; оцінка нематеріальних активів і результатів інтелектуальної праці, оцінка нерухомості і землі; оцінка підприємства в цілому (бізнесу).

Результати, отримані від проведення оціночної процедури, цікаві багатьом, починаючи з самого замовника оцінки і аж до різних контрольно - ревізійних органів, страхових і кредитних компаній. Тому існує безліч цілей оцінки бізнесу, серед яких можна виділити наступні:

1. удосконалення системи поточного управління підприємством;
2. прийняття документально підтверджених і обґрунтованих інвестиційних рішень, створення нової бізнес - лінії;
3. реструктуризація або ліквідація підприємства його власником цілком або частинами. Так само можливе злиття, поглинання або виділення найбільш конкурентоспроможних структур підприємства з усього виробничого комплексу;
4. визначення кредитоспроможності підприємства, а також вартості застави в разі кредитування (оцінка необхідна через можливе неспівпадання величин вартості активів за даними бухгалтерського обліку з їх дійсною ринковою вартістю).
5. страхування діяльності (оцінка вартості активів проводиться для прогнозування можливих майбутніх втрат і визначення страхового відшкодування);
6. оподаткування. При визначенні бази оподаткування, необхідно провести об'єктивну оцінку доходу компанії, його майна на конкретний період часу.

Так як у замовника оцінки можуть бути різні цілі по проведенню оціночної процедури, то виникає необхідність визначення конкретного виду вартості. У стандарті оцінки №2 [5] описані наступні види вартості, які вважаються найбільш часто застосовними при проведенні оцінки:

1. ринкова вартість - це найбільш ймовірна ціна, за якою об'єкт оцінки може бути відчужений на дату оцінки на відкритому ринку в умовах конкуренції, коли сторони угоди діють розумно і в своїх інтересах, мають у своєму розпорядженні всю необхідну інформацію і здійснюють операцію без примусу;
2. інвестиційна вартість - вартість об'єкта оцінки для конкретної особи або групи осіб при встановлених цією особою (особами) інвестиційних

цілях використання об'єкта оцінки. При визначенні цієї вартості облік можливої ціни продажу об'єкта на відкритому ринку не обов'язковий;

3. ліквідаційна вартість - це розрахункова величина, яка відображає максимально можливу ціну можливого відчуження за термін експлуатації об'єкта за умови необхідності здійснення операції з відчуження майна. В цьому випадку до уваги береться вплив надзвичайних обставин, які змушують продавця продавати майно на умовах, які не відповідають ринковим;

4. кадастрова вартість визначається оцінювачем для цілей оподаткування та полягає у визначенні ринкової вартості методами масової оцінки або ж індивідуально для конкретного об'єкта оцінки. Застосовується при оцінці об'єктів нерухомого майна чи земельних ділянок;

5. вартість відтворення - це сума витрат в ринкових цінах, визначена на дату оцінки і необхідна для створення аналога об'єкта оцінки з урахуванням з застосуванням ідентичних матеріалів і технологій, з урахуванням зносу об'єкта оцінки;

6. вартість заміщення практично ідентична вартості відтворення, однак, вона не враховує накопиченого об'єктом оцінки зносу при виробництві аналогічного об'єкта;

7. вартість діючого об'єкта оцінки - вартість об'єкта як єдиного цілого з урахуванням усіляких умов його існування і цілей використання;

8. внутрішня (фундаментальна) вартість - це аналітична оцінка вартості об'єкта, що розраховується найчастіше за допомогою дохідного підходу і заснована на передбачуваних внутрішніх характеристиках компанії;

9. утилізаційна вартість - вартість об'єкта оцінки по закінченню терміну корисного використання і рівна ринковій оцінці з урахуванням витрат на утилізацію.

Процедура оцінки бізнесу здійснюється поетапно: спочатку укладається договір між замовником-власником майна і оцінювачем, потім він збирає інформацію і аналізує її, після вибирає варіант найбільш ефективного

використання об'єкта оцінки за допомогою визначення ринкової і справедливої вартості об'єкта (терміни «ринкова вартість» і «справедлива вартість» практично ідентичні за своїм значенням. Однак, в оцінній практиці саме справедлива вартість є ключовою в разі неможливості встановлення угод на ринку з об'єктами-аналогами, іншими словами ринкову ціну неможливо достовірно визначити на ринку даного типу об'єктів), потім оцінювач застосовує різні підходи до оцінки, вибирає методи оцінки, на підставі яких і здійснюється розрахунок. Прикінцевими етапами є узгодження отриманих результатів для отримання кінцевої величини вартості оцінюваного об'єкта і написання звіту про оцінку.

При проведенні аналізу оцінювач використовує різну інформацію, яка обов'язково повинна відповідати принципам повноти та достовірності, тобто вона повинна характеризувати діяльність об'єкта оцінки за минулий час, точної відповідності цілям оцінки, а також повинні братися до уваги зовнішні і внутрішні умови, що впливають на об'єкт оцінки. Але одним з найбільш інформативних джерел в цьому випадку вважається бухгалтерська звітність, так як саме вона є узагальнюючим документом, що містить інформацію про майно компанії, джерела фінансування, її доходи та витрати. Так як при проведенні оцінки оцінювачу необхідно зіставляти дані бухгалтерського обліку різних організацій, то проводиться коригування - нормалізація фінансових документів компаній за минулі періоди (останні три - п'ять років) з метою встановлення показників, які вважаються характерними для нормального ведення підприємницької діяльності. Іншими словами, коригування документів дозволяє наблизити фінансову звітність і потоки доходів до економічної реальності.

Таким чином, в процесі коригування з фінансових звітів виключаються [33]:

1. зайві витрати організації, а також ті, які вважаються оцінювачем необов'язковими;

2. одноразові доходи і витрати, не пов'язані з основним видом діяльності;

3. особисті доходи і витрати власника організації і т.д.

Всю підготовку фінансової документації до процедури оцінки можна розділити на чотири етапи:

1. проведення інфляційної коригування здійснюється з метою приведення ретроспективної інформації до порівнянної увазі з урахуванням інфляційного зміни;

2. нормалізація бухгалтерської звітності - це зміна звітності в залежності від визначення доходів і витрат, які є характерними для нормально діючого підприємства в даній галузі. Нормалізація проводиться оцінювачем для того, щоб оціночні висновки були об'єктивні, ґрунтувалися на показниках, що характеризують реальну ситуацію на підприємстві;

3. трансформація бухгалтерської звітності - це коригування рахунків для приведення до єдиних стандартів бухгалтерського обліку. Ця зміна не є обов'язковим і проводиться в разі, коли російські підприємства стають об'єктами інвестування із-за кордону і, з метою порівнянності інформації, звітність вітчизняних підприємств переглядається на відповідність міжнародним стандартам фінансової звітності;

4. обчислення відносних показників, тобто проведення фінансово аналізу за даними трансформованої звітності.

Можна виділити три основні групи принципів оцінки, що відображають тенденцію економічної поведінки суб'єктів ринкових відносин:

1. принципи, засновані на уявленнях власника майна:

а) принцип корисності полягає в тому, що бізнес має вартість, тільки якщо він корисний реальному потенційному власнику. І хоча рівень корисності кожен власник визначає для себе сам, він все ж цей критерій визначено якісно і кількісно в часі, в просторі і вартості;

b) принцип заміщення заснований на тому, що покупець не стане купувати об'єкт оцінки дорожче мінімальної ціни об'єкта аналога з ідентичними корисними властивостями;

c) принцип очікування або передбачення має на меті визначення поточної вартості доходу або інших можливих вигод, які отримає власник в майбутньому від об'єкта оцінки;

2. принципи, пов'язані з експлуатацією власності, іншими словами з уявленнями самих виробників:

a) принцип вкладу зводиться до того, що придбання додаткового активу доцільно тільки в тому випадку, якщо економічна віддача від його використання у виробництві більше, ніж сума витрат на його придбання;

b) принцип додаткової продуктивності спирається на думку про те, що при створенні продукту взаємодіють вищий менеджмент, праця, представлений основним персоналом, капітал і земля. Три перші чинники виробництва амортизуються, і на їх частку необхідно виділяти з чистого доходу ті суми, які будуть забезпечувати в майбутньому просте відтворення кожного з цих ресурсів і справедливі частини прибутку. Іншу частину доходу отримують від використання землі, яка не амортизується. Виходить, що частина доходу, що генерується від користування землею, і є результатом ефекту додаткової продуктивності;

c) принцип зростаючої і зменшується віддачі: в міру введення додаткових ресурсів у виробництво чиста віддача має тенденцію збільшуватися швидше темпу зростання витрат, але після досягнення певної точки загальна віддача починає рости темпами, значно меншими, ніж було до цього;

d) принцип збалансованості - максимально можливий дохід приносить то підприємство, на якому існує збалансованість величин факторів виробництва;

3. принципи, зумовлені дією навколишнього середовища:

a) принцип відповідності полягає в тому, що підприємства, які не відповідають за своїми внутрішніми умовами вимогам ринку, швидше за все, будуть оцінені нижче середньої вартості;

b) принцип конкуренції полягає в тому, загострення конкуренції на ринку призводить до зниження вартості майбутніх доходів;

c) принцип зміни вартості: ринкове середовище, як зовнішній фактор, багато в чому визначає можливі способи використання підприємства як об'єкта оцінки;

d) принцип економічного поділу свідчить, що майнові права слід розділити або з'єднати так, щоб загальна вартість об'єкта прагнула до свого максимального значення;

e) принцип найкращого і найбільш ефективного використання застосовується оцінювачем тільки в разі проведення оцінки з метою реструктурування.

Для визначення остаточної вартості об'єкта оцінки оцінювач використовує три методи: дохідний, порівняльний і витратний.

1.4 Дохідний підхід до оцінки вартості бізнесу

Вартість бізнесу, що розраховується за допомогою дохідного підходу, визначається на основі очікуваних інвестором майбутніх грошових надходжень, які будуть отримані від володіння об'єктом оцінки. Прибутковий підхід в основі своїй містить принцип очікування: потенційний інвестор не заплатить зараз за об'єкт оцінки - бізнес суму більшу, ніж поточна вартість майбутніх доходів цього бізнесу.

Застосування дохідного підходу можливо за умови існування інформації, яка дозволить досить достовірно спрогнозувати величину майбутніх доходів, яку об'єкт оцінки здатний приносити, і до того ж величину всіляких витрат, пов'язаних з об'єктом оцінки [5]. Суми капіталовкладень, які колишній власник компанії інвестував в свій бізнес, до уваги не беруться при розрахунку ціни об'єкта оцінки. Таким чином, застосовуючи дохідний підхід, оцінювач враховує тільки: суму майбутніх доходів, момент отримання цих доходів і тривалість їх отримання.

В рамках дохідного підходу фахівцями виділяються два методи: метод дисконтування грошових потоків і метод капіталізації доходів.

Метод дисконтування грошових потоків

Суть даного методу полягає у визначенні вартості бізнесу через підсумовування перерахованих на поточний момент майбутніх грошових потоків.

Розрахунки проводяться за такою формулою [24]:

$$PV = \frac{CF_1}{1+DR} + \frac{CF_2}{(1+DR)^2} + \dots + \frac{CF_n}{(1+DR)^n} \quad (1.1)$$

PV - поточна вартість бізнесу;

CF - дохід n-го періоду;

DR - ставка дисконтування;

n - останній рік прогнозного періоду.

Метод дисконтування грошових потоків може бути застосовний для визначення вартості будь-якого підприємства. Однак найбільш точну оцінку він дає, якщо розрахунки проводяться для підприємств з позитивною історією господарської діяльності, які, до того ж, знаходяться на стадії стабільного економічного розвитку.

Існує ряд вимог до грошових потоків, серед яких можна виділити наступні [19]:

1. майбутні грошові потоки повинні істотно відрізнятися від поточних;
2. майбутні грошові потоки повинні бути обґрунтовано визначені;
3. прогнозовані грошові потоки повинні бути позитивні для більшості років прогнозного періоду.

Застосовуючи даний метод, оцінювач дотримується певного алгоритму дій, а саме:

1. вибір тривалості прогнозного періоду: як прогнозного береться період, що триває до тих пір, поки темпи зростання компанії не стабілізуються. Вважається, що в пост прогнозний період діяльність компанії повинна характеризуватися стабільними довгостроковими темпами зростання або ж повинен спостерігатися однорівневий нескінченний потік доходів. Залежно від цілей оцінки прогнозний період може тривати від п'яти до десяти років. Але найчастіше це часовий проміжок від трьох до п'яти років;

2. вибір моделі грошового потоку:

грошовий потік для інвестованого капіталу є сумою грошових коштів, що залишилася після фінансування діяльності самого підприємства та віддану у вигляді дивідендів акціонерам, у вигляді процентних виплат - кредиторам. Цей грошовий потік не враховує ні суми виплат відсотків по кредитах ні зміна заборгованостей підприємства. Він розраховується з метою визначення

ефективності всього вкладеного капіталу. Так як інвестиції враховуються всі, без акцентування уваги на те, як вони були отримані, то і в формулі слід використовувати не просто чистий прибуток, а чистий прибуток до виплати відсотків [24]:

$$FCF = EBI + DA - \Delta WC - CaPex \quad (1.2)$$

FCF - грошовий потік для інвестованого капіталу;

EBI - чистий прибуток до виплати відсотків, що розраховується за формулою $EBI = EBIT * (1 - t)$, де EBIT - це прибуток до оподаткування з урахуванням відсотків сплачених, t - процентна ставка з податку на прибуток;

DA - амортизація;

ΔWC - зміни (приріст або зменшення) оборотного капіталу;

CaPex - капітальні вкладення віднімаються, а вилучення вкладення, навпаки, додаються.

грошовий потік для власного капіталу - це вид грошового потоку, при якому оцінюється тільки вартість власного капіталу. Тут беруться до уваги не тільки валові інвестиції, а й зміни довгострокової заборгованості підприємства [24]:

$$CFE = NP + DA + \Delta LD - \Delta NWC - CaPex \quad (1.3)$$

CFE - грошовий потік для власного капіталу;

NP - сума чистого прибутку;

DA - амортизація;

ΔLD - зміна (збільшення або зменшення) сум довгострокової заборгованості;

ΔNWC - приріст чистого оборотного капіталу;

CaPex - капітальні вкладення, що представляють собою зміни необоротних активів з урахуванням амортизації.

3. аналіз і прогноз витрат, доводів та інвестицій;
4. розрахунок величини грошового потоку для кожного року прогнозного періоду;
5. визначення відповідної даному випадку ставки дисконтування: під ставкою дисконтування мається на увазі очікувана власником ставка прибутковості, що розраховується залежно від набору альтернативних варіантів інвестування коштів за умови, що у всіх варіантів буде такий же рівень ризику на дату проведення оцінки.

ставка дисконтування для грошового потоку для власного капіталу відповідає необхідній власником ставці віддачі на капітал. При визначенні даної ставки оцінювач використовує дві методики: модель оцінки капітальних активів (CAPM - модель)1 і метод кумулятивного побудови.

ставкою для дисконтування бездолгового грошового потоку є середньозважена вартість капіталу (WACC).

6. розрахунок вартості об'єкта оцінки в рамках прогнозного і постпрогнозного періодів: в першому випадку використовується загальноприйнята формула дисконтування [7]:

$$PV_{CFE} = \frac{CFE_1}{(1+k)^1} + \dots + \frac{CFE_n}{(1+k)^n} \quad (1.4)$$

Формула 1.4 застосовується для грошового потоку для власного капіталу, де k - ставка дисконтування;

$$PV_{FCF} = \frac{FCF_1}{(1+WACC)^1} + \dots + \frac{FCF_n}{(1+WACC)^n} \quad (1.5)$$

Формула 1.5 застосовується для грошового потоку для інвестованого капіталу.

При розрахунку вартості в постпрогнозном періоді часто застосовується формула Гордона, в основі якої лежить припущення про отримання постійного доходу в залишковому періоді, а величини зносу і капітальних вкладень однакові [33]:

$$CV_{CFE} = \frac{CFE_n \cdot (1+g)^n}{k-g} \quad (1.6)$$

CV_{CFE} - пост прогнозний вартість грошового потоку для власного капіталу.

$$CV_{FCF} = \frac{FCF_n \cdot (1+WACC)^n \cdot (1+g)}{WACC-g} \quad (1.7)$$

CV_{FCF} - пост прогнозний вартість грошового потоку для інвестованого капіталу;

g - очікуваний темп зростання.

7. внесення підсумкових поправок: поправка на величину вартості нефункціонуючих активів здійснюється шляхом визначення ринкової вартості нефункціонуючих активів і збільшення її до підсумкової вартості, а корекція величини власного оборотного капіталу полягає в додаванні надлишку власного оборотного капіталу або відніманні дефіциту.

Метод капіталізації доходу

Метод капіталізації доходу - оцінка майна підприємства на основі капіталізації доходу за перший прогностичний рік з умовою того, що величина доходу буде порівняно однаковою протягом усього прогностичного періоду.

Капіталізація доходу - процес, що визначає взаємозв'язок майбутнього доходу і поточної вартості об'єкта оцінки.

Застосування даного методу допустимо при оцінці «відбулися» підприємств, що мають прибуткову історію і стабільність в здійсненні господарської діяльності.

Оцінка здійснюється даним методом за умови дотримання припущень про те, що доходи, принесені бізнесом, будуть постійні і терміни їх отримання невизначено тривалі.

Виділяють наступні етапи методу капіталізації доходу:

1. обґрунтування стабільності отримання доходів через аналіз заздалегідь нормалізувати фінансову звітність;
2. вибір доходу для капіталізації (виручка, чистий прибуток після сплати податків, прибуток до виплати податків);
3. визначення величини капіталізується доходу здійснюється за допомогою формул з розрахунку простої середньої, середньозваженої середньої або ж через метод екстраполяції;
4. розрахунок ставки капіталізації - коефіцієнта, що перетворює дохід одного року в загальну вартість об'єкта оцінки.

В основі своєї вона може мати або ставку дисконтування, яку інформацію по підприємствам - аналогам. Так якщо доходи підприємства будуть рости стабільними довгостроковими темпами, то ставка капіталізації виводиться зі ставки дисконтування шляхом вирахування темпів зростання бізнесу [8]:

$$R = D - g \quad (1.8)$$

R - ставка капіталізації;

D - ставка дисконтування;

g - довгостроковий темп зростання бізнесу, отриманий, спираючись на попередні періоди.

Якщо оцінювач вирішив взяти до уваги очікувані темпи розвитку бізнесу, то формула розрахунку ставки капіталізації видозмінюється [8]:

$$R = \frac{D-g}{1+g} \quad (1.9)$$

5. капіталізація доходу: визначення вартості об'єкта оцінки шляхом ділення нормалізованого доходу на ставку капіталізації.

1.5 Витратний підхід до оцінки вартості бізнесу

Витратний підхід заснований на тому, що оцінювач визначає вартість об'єкта оцінки в залежності від витрат на відтворення і заміщення активів і зобов'язань бізнесу. Під витратами на відтворення маються на увазі ті витрати, які необхідні для створення точної копії об'єкта оцінки з використанням ідентичних матеріалів і технологій. А витратами на заміщення об'єкта оцінки служать ті витрати, які здійснюються при розробці аналога об'єкта оцінки, але застосовуються ті ж матеріали і технології.

Таким чином витратний підхід в своїй основі покладається на принцип заміщення: актив коштує не більше, ніж сума витрат, які необхідно понести при заміщенні всіх його складових.

Витратний підхід застосовується в тому випадку, якщо:

1. необхідно провести оцінку підприємства в цілому, але заснованого нещодавно і ще не має ретроспективної інформації щодо господарської діяльності;

2. існують незручності із застосуванням дохідного підходу в результаті утруднення з обґрунтуванням прогнозних грошових потоків;
3. через відсутність ринкової інформації щодо підприємств-аналогів, застосування порівняльного підходу неможливо;
4. ліквідація бізнесу.

Основними методами даного підходу вважаються: метод чистих активів і метод ліквідаційної вартості.

1.6 Метод чистих активів

Метод передбачає використання скоригованої балансової вартості, так як вихідний баланс підприємства рідко відображає ринкову вартість наявних активів і зобов'язань.

Суть коригування балансу полягає в переоцінці кожного активу за ринковою вартістю і визначенні поточної вартості зобов'язань підприємства. Таким чином, метод накопичення чистих активів проводиться в кілька етапів [9]:

1. визначення вартості необоротних активів підприємства (розрахунок вартості нерухомості, машин і різного устаткування, нематеріальних активів, довгострокових фінансових вкладень);
2. оцінка ринкової вартості оборотних активів (товарно-матеріальних запасів, витрат майбутніх періодів, дебіторської заборгованості, короткострокових фінансових вкладень);
3. визначення поточної вартості зобов'язань;
4. пошук ринкової вартості оцінюваного об'єкта, як різниці між сумою ринкової вартості всіх активів і поточною вартістю зобов'язань підприємства [31]:

$$NAV = A_{MV} - L_{PV} \quad (1.12)$$

A_{MV} - ринкова вартість активів;

L_{PV} - поточна вартість зобов'язань.

При визначенні ринкової вартості нерухомості в розрахунок приймаються всі наявні у підприємства одиниці нерухомого майна незалежно від того, використовуються чи ні вони у виробничій діяльності. Таким чином, об'єкти виробничого характеру оцінюються за допомогою порівняльного та витратного підходу, вартість об'єктів невиробничого характеру визначається через прибутковий і порівняльний підхід, а незавершене виробництво через витратний підхід.

Ринкова вартість машин і устаткування найчастіше збігається з балансовою вартістю.

При визначенні вартості основних засобів, будівель і споруд підприємства в розрахунку беруть участь витрати на їх відтворення, з яких віднімається знос всіляких видів (моральний і фізичний).

Для участі в розрахунку величини чистих активів нематеріальні активи повинні використовуватися в основній діяльності підприємства і приносити дохід, а також необхідна наявність документального підтвердження витрат на їх придбання або створення.

Під фінансовими вкладеннями розуміються інвестиції організації в цінні папери і в статутні капітали інших об'єктів господарської діяльності, а також позики і кредити від інших підприємств, розташованих в межах України та за кордоном країни. У разі, якщо акції котируються, то їх оцінку можна визначити за даними фондового ринку, якщо ж ні, то оцінювач спирається на вартість акцій об'єктів-аналогів, які котируються на ринку, і коригує її.

Виробничі запаси оцінюються за поточними цінами з урахуванням витрат на транспортування і складування, а також зносу, що визначається оцінювачем на свій розсуд. Застарілі і прийшли в непридатність товарно - матеріальні цінності списуються.

Готова продукція оцінюється за вартістю продажу.

Оцінка витрат майбутніх періодів без отримання вигоди після їх здійснення проводиться за їх номінальною вартістю. Якщо ж є ознаки отримання вигоди, то величина витрат списується.

Грошові кошти не підлягають коригуванню. А оцінка засобів на валютному рахунку проводиться в залежності від курсу валют на дату оцінки.

Коригування дебіторської заборгованості проводиться з урахуванням ймовірності отримання: безнадійна дебіторська заборгованість виключається з розрахунків, а ймовірна дисконтується (ставку дисконтування оцінювач визначає для кожної організації - дебітора з урахуванням терміну неплатежу за грошовими зобов'язаннями).

До оцінюваним за поточною вартістю зобов'язань відносяться: зобов'язання за позиками і кредитами, кредиторська заборгованість, заборгованість перед засновниками по виплаті дивідендів, резерви майбутніх витрат і інші короткострокові зобов'язання.

1.7 Метод ліквідаційної вартості

Метод ліквідаційної вартості полягає у визначенні різниці між вартістю майна і витратами на ліквідацію. Виходить, що раціональніше всього застосовувати цей метод за умови, що підприємству загрожує банкрутство. Іншими словами, це момент, коли організація припиняє виконання своїх операцій, розпродас на торгах всі наявні в неї матеріальні та нематеріальні активи, а також починає погашати борги і заборгованості за власними зобов'язаннями.

У разі розрахунку ліквідаційної вартості оцінювачу потрібно брати до уваги і враховувати всі витрати, які будуть здійснюватися при ліквідації: комісійні та адміністративні витрати, спрямовані на підтримку роботи об'єкта оцінки до моменту ліквідації, а також витрати на послуги юристів і бухгалтерів.

Існує три види ліквідації:

1. впорядкована ліквідація, що є розпродажем майна підприємства протягом дворічного терміну. Головною метою цієї розпродажі вважається отримання максимально можливої суми від продажу активів підприємства. За такий довгий період часу організація встигає підготувати майно до продажу і поширити інформацію до потенційних покупців, у другій же сторони угоди є достатня кількість часу для обдумування рішення і збору коштів для покупки, а також для її здійснення, перевезення тощо

2. примусова ліквідація - це продаж майна підприємства в максимально короткі терміни. Найчастіше це відбувається для всіх активів одночасно і на одному аукціоні.

3. ліквідація з припиненням існування активів підприємства - це випадок, коли всі активи підприємства схильні до знищення, щоб звільнити місце і побудувати нове підприємство з великим потенціалом. При даному виді ліквідації вартість майна стає негативною, тому що розраховуються витрати тільки на утилізацію активів.

У науковій сфері розрізняють наступні етапи оцінки вартості бізнесу методом ліквідаційної вартості:

1. обґрунтування вибору ліквідаційної вартості: відповідно до законодавства в разі примусового продажу майна підприємства (через його банкрутства) і внаслідок стислих термінів продажу, оцінювач не може розраховувати ринкову вартість такого об'єкта оцінки, так як ціна продажу активів буде вимушеною ціною для власника. Через неможливість розрахунку ринкової вартості оцінювач зобов'язаний письмово обґрунтувати вибір іншого, відмінного виду вартості;

2. розробка календарного графіка продажу активів здійснюється з метою максимізації виручки від продажу активів підприємства;

3. визначення поточної вартості активів (без урахування витрат на ліквідацію): вартість активів коригується на суму накладних витрат по їх реалізації;
4. дисконтування скоригованої вартості оцінюваних активів (ставка дисконтування повинна враховувати величину ризиків, які можна понести при продажу активів);
5. додаток (або віднімання) операційного прибутку (збитку);
6. визначення суми зобов'язань. Оцінювач коригує довгострокову і поточну заборгованість оцінюється об'єкта;
7. розрахунок ліквідаційної вартості підприємства, як різниці між скоригованою поточною вартістю активів і зобов'язань підприємства. На підсумкову ліквідаційну вартість впливають фактори, що призвели бізнес до ліквідації.

1.8 Особливості порівняльного підходу до оцінки вартості підприємства

В основу порівняльного підходу закладено зіставлення оцінюваного підприємства і аналогічних йому компаній за різними критеріями з метою визначення вартості об'єкта оцінки.

Оцінка вартості бізнесу, що здійснюється за допомогою порівняльного підходу, будується на принципі заміщення.

При застосуванні порівняльного підходу оцінювач орієнтується на реальну інформацію, що отримується з відкритих фондових ринків, на яких реєструється покупка і продаж власності відкритих акціонерних товариств (які і вибираються в якості аналогів). Ця характерна риса методу, як і те, що порівняльний підхід орієнтується на ретроспективу, тобто відображає вже

досягнуті результати фінансово-господарської діяльності підприємства, є перевагою методу.

Серед недоліків можна відповісти, що при використанні методу не враховуються майбутні можливості розвитку бізнесу, достовірну інформацію можна отримати тільки при наявності розвинутого фінансового ринку цінних паперів і при підрахунку даним методом від оцінювача потрібно скрупульозна робота з коригування підсумкової величини і проміжних розрахунків.

Порівняльний підхід до оцінки бізнесу реалізується за допомогою трьох методів оцінки: метод ринку капіталу, метод угод та метод галузевої специфіки.

1.9 Метод ринку капіталу і метод угод

Метод ринку капіталу використовується для розрахунку ціни на неконтрольний пакет акцій компанії. В даному методі базою оцінки є ціна на одну акцію акціонерного товариства.

Метод угод полягає у визначенні вартості оцінюваного бізнесу шляхом порівняння його з аналогічними бізнесами, але по яких є дані про ціну контрольного пакета акцій або підприємства в цілому.

Розрізняють декілька етапів процесу оцінки бізнесу цими методами:

1. аналіз ринку, на якому об'єкт оцінки здійснює свою господарську діяльність, і підбір підприємств - аналогів, щодо яких можна знайти достовірну інформацію на фондовому ринку про ціни угод або котирувань акцій: організації, що діють в тій же відрості що і об'єкт оцінки, які проводять схожі фінансові угоди і операції, а так же підвладні впливу тих же чинників впливу зовнішнього і внутрішнього середовища, що і об'єкт оцінки, є його ідеально відповідними для порівняння аналогами;
2. здійснення коригувань з метою підвищення рівня сумісності інформації:

a) при наявності високого ступеня ймовірності, що потенційний покупець не побажає купувати оцінюваний актив, оцінювач застосовує портфельну знижку;

b) в розрахунках враховується наявність нефункціонуючих активів;

c) віднімання виявленої при фінансовому аналізі недостатності власного оборотного капіталу або екстреної потреби у фінансуванні;

d) застосування знижки на низьку ліквідність або премії за контроль.

3. підбір відповідних оціночних мультиплікаторів і їх розрахунок: під оціночним мультиплікатором розуміється спеціально розрахований оцінювачем коефіцієнт, отриманий шляхом ділення ринкової ціни акції компанії або ж вартості всього інвестованого капіталу на її фінансові показники (прибуток, грошовий потік, дивіденди компанії, виручка від реалізації товарів, робіт послуг або ж вартість активів) [11]:

$$M = \frac{P}{FB} \quad (1.13)$$

P - ринкова вартість акції компанії-аналога;

FB - фінансова база компанії - аналога.

$$M = \frac{EV}{FB} \quad (1.14)$$

EV - вартість всього інвестованого капіталу аналога.

Вибір чисельника пов'язаний з необхідністю узгодження структури капіталу об'єкта оцінки і його аналога.

Мультиплікатор ціна / грошовий потік використовується в разі, коли проводиться оцінка підприємства, що володіє нерухомим майном, балансова вартість якого зменшується, але ринкова ціна може зростати. Цей факт

пояснюється тим, що при розрахунку грошового потоку амортизаційні відрахування додаються до чистого прибутку.

Мультиплікатор ціна / чистий прибуток використовується, якщо у підприємства є в наявності безліч швидко застарілого обладнання.

Ціна / дивіденди використовується нечасто у зв'язку з мінливістю в порядку дивідендних виплат у компаній. Застосовувати даний мультиплікатор слід, якщо дивіденди на підприємстві та його компаніях-аналогах виплачуються стабільно.

Мультиплікатор ціна / виручка від реалізації часто використовується оцінювачами в розрахунках спільно з іншими мультиплікаторами. Його використання доцільне в оцінці підприємств зі сфери послуг, які, до того ж, мають різні податкові умови.

Аналітик використовує мультиплікатор ціна / вартість активів при здійсненні оцінки холдингових компаній або, якщо існує необхідність в продаж значної частини майна за короткі часові терміни.

При виявленні істотних відмінностей (в 3-5%) між оцінюваною компанією і її аналогами, оцінювач змушений використовувати спеціальний мультиплікатор [11]:

$$\dot{M} = \frac{P+Dept}{EBIT} \quad (1.15)$$

Dept

- величина позикового капіталу об'єкта оцінки;

EBIT

- прибуток до вирахування відсотків і податку;

Для отримання підсумкової вартості бізнесу оцінювач може застосовувати кілька мультиплікаторів, але він зобов'язаний в результаті врахувати відносну значимість кожного показника вартості.

4. формування підсумкової величини вартості об'єкта оцінки при використанні порівняльного підходу [11]:

$$C = \sum M_{an} * FB_o \quad (1.16)$$

C - вартість об'єкта оцінки;

M_{an} - розрахований мультиплікатор по аналогу оцінюваної компанії;

FB_o - фінансова база об'єкта оцінки.

У формулі розрахунку підсумкової вартості об'єкта оцінки з використанням вартості всього інвестованого капіталу в чисельнику необхідна наявність коригування на величину позикового капіталу [11]:

$$C = \left(\sum \frac{EV}{FB} * FB_o \right) - Dept \quad (1.17)$$

$Dept$ - величина позикового капіталу об'єкта оцінки.

$$C = (\dot{M} * FB_o) - Dept \quad (1.18)$$

1.9.1 Формування підсумкової вартості бізнесу

Вартість майна, що оцінюється бізнесу здійснюється з використанням декількох методів, які обґрунтовують ринкову ціну. Оцінювач має право використовувати кілька основних підходів, а не всі, але при цьому він зобов'язаний грамотно обґрунтувати свій вибір.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 06.07.2001 №519 «Про затвердження стандартів оцінки» [2] під підсумковою величиною вартості розуміється величина вартості об'єкта оцінки, отримана як підсумок обґрунтованого оцінювачем узагальнення результатів розрахунків вартості об'єкта оцінки при використанні різних підходів до оцінки і методів оцінки.

Таким чином, оцінювач для отримання підсумкової вартості проводить узгодження результатів, тобто зважує вартості, отримані при використанні різних методів оцінки, і присуджує їм різну ступінь точності [28]:

$$V = V_{\text{дп}} * d_{\text{дп}} + V_{\text{сп}} * d_{\text{сп}} + V_{\text{зп}} * d_{\text{зп}} \quad (1.19)$$

V - остаточна вартість об'єкта оцінки;

$V_{\text{дп}}, V_{\text{сп}}, V_{\text{зп}}$ - вартість об'єкта оцінки, отримана за допомогою дохідного, порівняльного і витратного підходів;

$d_{\text{дп}}, d_{\text{сп}}, d_{\text{зп}}$ - ступінь точності для кожного з підходів, прийнята оцінювачем на основі його досвіду і отриманих даних.

Висновки до першого розділу

Ділова оцінка показує собі цілеспрямований процес обчислення розміру вартості об'єкту monetary зважаючи на величезну кількість чинників, що на ній впливають. Залежно від цілей оцінок реалізації чекають наступні види cost : ринку, інвестицій, ліквідовуючи, кадастр, утилізаційну, фундаментальний до вартості, а також вартості відновлення сил, заміни і вартості операційного об'єкту оцінки. Кожен з перерахованих видів вартості виражає вигоду отримав власника цього об'єкту оцінки або клієнта в придбанні цього об'єкту у момент оцінки. У основі оцінок процесу заткнуті певні принципи і стандарти. Серед них можливо відмітити принцип корисності, принцип заміни, принцип очікування. На практиці діяльності оцінки відрізнятиме три інтоди : прибутковий, порівняльний і витратний. Вартість бізнесу, який розраховується за допомогою прибуткового підходу, виділяють метод дисконтування грошових потоків, суть якого полягає у визначенні вартості через підсумовування перерахованих на поточний момент майбутніх

грошових потоків, і метод капіталізації доходів, при якому здійснюється процес перерахунку майбутніх доходів в єдину суму поточної вартості.

Суть підходу витрати полягає у визначенні вартості на підставі існування ділових турбот на відновленні сил і заміщення активів і зобов'язань компанії. Основні методи підходу - метод чистих активів, це зустрічає лицем до лица використання балансової вартості, виправленої своєчасно залежно від ринкової вартості предметів активу і пасивного стану балансового звіту, і методу ліквідації значення, яке використане для підприємств, - банкроти і закритися у визначенні різниці між вартістю майна і заряджає на ліквідації. Принцип підходу вищої міри заміни лежить в основі, тобто оцінювач проводить порівняння об'єкту оцінки з його вибраними аналогами на певних критеріях і отже чекає вартість оцінки. Хоча в обчисленнях оцінювач спирається на поточну надійну інформацію від ринків фонду, потенційні можливості розвитку бізнесу не знаходять відображення в цьому підході. Відрізняйте три методи : метод ринку капіталу, методу договорів і методу коефіцієнтів, що відгалужуються. Витримка рідко використана на практиці в Україні через нестачу статистичного інформаційного необхідного для обчислення індексів. Метод ринку капіталу і метод договорів однакові після алгоритму обчислення. Різниця полягає в цьому, перший використаний для визначення вартості не управляють пакети акцій, і по-друге, навпроти, для пакету більшості. Загальна сума витрат бізнесу складається з середньозваженої вартості отримав різні підходи. Що загальна сума витрат була максимально напевно упевнена, це слідує, щоб користуватися найбільше підходами і обчисленням методів цього можливого в цій оцінці упаковують в ящик оцінювача.

РОЗДІЛ 2. Аналіз фінансово - господарської діяльності ПОСП «Відродження»

2.1 Організаційно – правова структура діяльності ПОСП «Відродження»

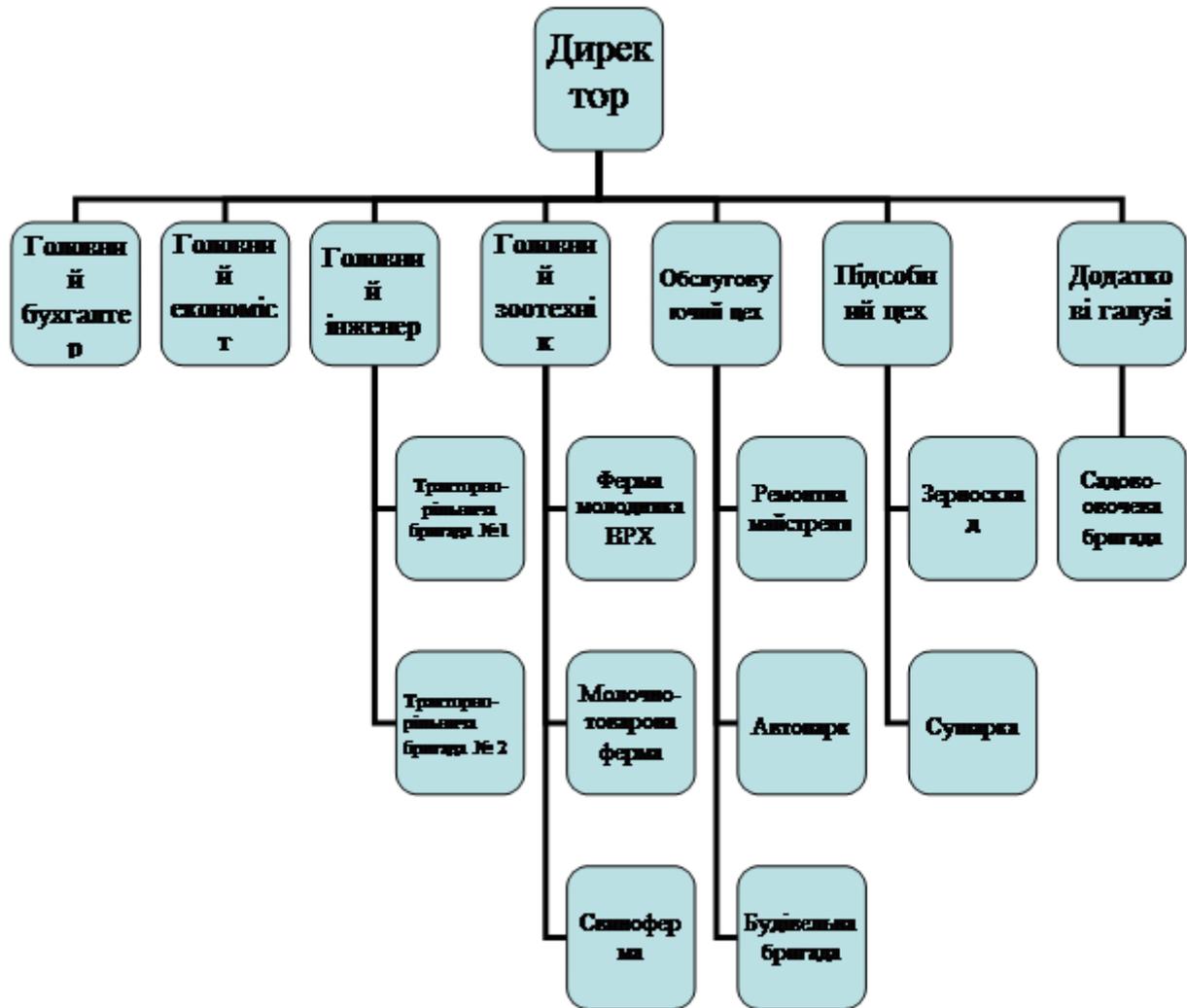
Базою для проходження практики обрано Приватно - орендне сільськогосподарське підприємство «Відродження» (ПП «Відродження»), створене шляхом перереєстрації акціонерного товариства «ВЗ «Горизонт». Приватне підприємство «Відродження» створене відповідно до ЦКУ (2010р.) , Закони України «Про господарські товариства» (19.09.1991р.) та інших НПА України. Місцезнаходження приватне підприємство «Відродження»: Україна 39133, Полтавська обл., Козельщинський район, село Оленівка.

ПП «Відродження» керується діючим законодавством України та Статутом. Зміни і доповнення до Статуту можуть вноситись за рішенням акціонерів і підлягають реєстрації в установленому порядку у відповідних органах державної реєстрації.

Майно ПОСП «Відродження» складається з основних фондів і оборотних коштів, а також інших цінностей, вартість яких відображається в самостійному балансі товариства. Майно ТОВ належить учасникам відповідно до їх часток у статутному фонді. Для результативного та прибуткового управління підприємством в умовах ринкової економіки необхідна ефективна організаційно – управлінська система.

На ТОВ «Відродження» застосована лінійно-функціональна організаційна структура управління в такому вигляді:

Організаційна структура управління ПОСП «Відродження» наведена в таблиці 2.1

Таблиця 2.1 – Організаційна структура управління

Оплата праці працівників, які перебувають у трудових відносинах на підставі трудового договору з підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, а також з окремими громадянами, регулюється:

- сферою державного регулювання оплати праці;
- сферою договірної регулювання оплати праці (Закон України "Про оплату праці").

Держава здійснює регулювання оплати праці працівників підприємств, установ та організацій усіх форм власності шляхом встановлення:

- розміру мінімальної заробітної плати;
- державних норм, гарантій і компенсацій;
- умов і розмірів оплати праці працівників установ та організацій, що фінансуються з бюджету;
- умов і розмірів оплати праці керівників державних підприємств;
- оподаткування прибутків працівників.

Розмір мінімальної заробітної плати встановлюється і переглядається відповідно за ст. 9 і 10 Закону України "Про оплату праці".

2.2 Аналіз фінансово – економічних показників ПОСП «Відродження»

Аналіз проводиться власними економічно-фінансовими структурними підрозділами організацій, підприємств, фірм або з залученням організацій, фірм з метою оцінки фінансового стану, результатів господарської діяльності за певний період (звітний рік, півріччя, квартал). Здійснюється шляхом вивчення даних оперативної статистики за поточний рік чи порівняно з минулим роком з використанням господарсько-фінансових показників (динамічних рядів, базисних чи ланцюгових індексів) для порівняльного аналізу та оцінки кінцевих результатів (ефективності) діяльності підприємства: виробничої, комерційної, торговельної, фінансової тощо. Аналізу підлягають: бухгалтерський баланс, фінансові документи, звіти окремих підрозділів, дані про над-ходження та використання основних фондів і оборотних коштів, про формування й витрати безготівкових і готівкових сум, відрахування у бюджет і сплату податків, зборів. Такий аналіз спрямований на визначення обсягів і структури періодичних (динамічних) змін у системі економічних показників, котрі характеризують ефективність діяльності окремих ланок (етапів, складових) виробничо-комерційної діяльності, ефективність використання

матеріальних, фінансових чи трудових ресурсів, якість продукції порівняно з минулим періодом чи з аналогічним середнім показником по галузі або з іншими подібними конкуруючими підприємствами.

Виявляються також причини негативних показників діяльності або недоліків конкретних структур, комерційно-господарських підрозділів. Оцінюються також можливі наслідки діяльності підприємства в існуючому режимі. На підставі результатів аналізу можуть складатись одно- або багатоваріантні прогнози розвитку підприємства, розширення чи зміцнення його позицій на ринку, а також конкретні програми (пропозиції, заходи) щодо підвищення результативності, прибутковості подальшої діяльності.

статистичного та оперативного обліку підприємства за 2017-2019 рр.:

- форма №1 – «Баланс» (Звіт про фінансовий стан);
- форма №2 – «Звіт про фінансові результати» (звіт про сукупний дохід);
- форма 1-ПВ «Звіт із праці» (додатки А, Б, В).

Розрахунок економічних та фінансових показників діяльності підприємства показано у таблиці 2.1.

Виходячи з фінансових показників ПОСП «Відродження» можна спостерігати зріст середньої вартості сукупного та власного капіталів, див рис. 2.1.

Рисунок 2.1. Динаміка середньої вартості сукупного та власного капіталів на ТОВ «Відродження»

1. Загальна вартість ОК на грудень 2019 року - 388762 тис. грн., що на 21,82% більше ніж 2018 р.
2. На кінець 2019 року загальна вартість ОК зросла на 101507 тис. грн. або на 35,34%.
3. Зростання дебету на 7671 тис. грн. або на 50,51%, у порівнянні 2019 і 2017 року.
4. Залишки оборотних засобів мали тенденцію до зростання 47,45% та 16,67% відповідно у порівнянні з 2017 р. та 2018 р.

Динаміку середньорічної вартості основних засобів та середніх залишків оборотних засобів ПОСП «Відродження» зображено на рисунку 2.2.

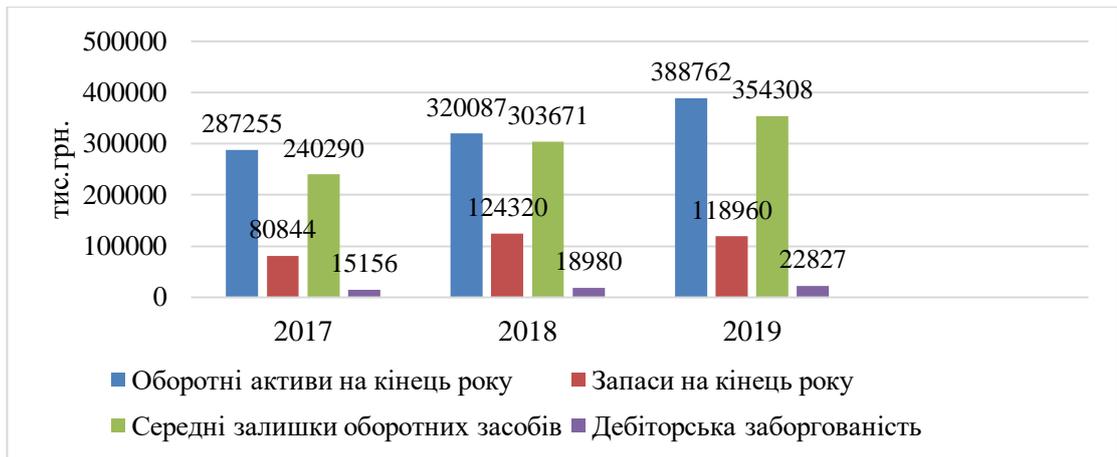

Рисунок 2.2 – Динаміка вартості оборотних активів, запасів та середніх залишків оборотних засобів ТОВ «Відродження» за 2017-2019 рр.

2017 рік – 2019 рік – скорочення середньооблікової чисельності працівників на 121 особу.

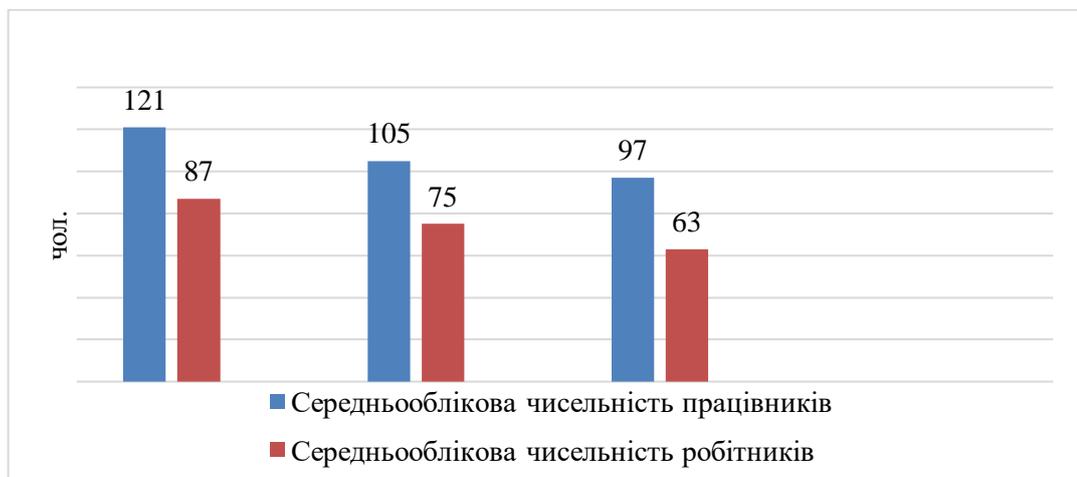

Рисунок 2.3 – Динаміка середньооблікової кількості працівників та робітників ПОСП «Відродження» за 2017-2019 рр.

- Прибуток від продажу продукції мав спадну тенденцію:
 2017р. - 146610 тис. грн., + 21315 тис.грн./2019р.
 2018р. - 132462 тис.грн., + 7167 тис.грн./2019р.
 2019р. - 125295 тис. грн., -5,5%/2018р., -14,5%/2017р.
- Собівартість продукції за три роки зріс на 17432 тис. грн.;

Динаміку прибутку та собівартості реалізованої продукції ПОСП «Відродження» зображено на рисунку 2.4.

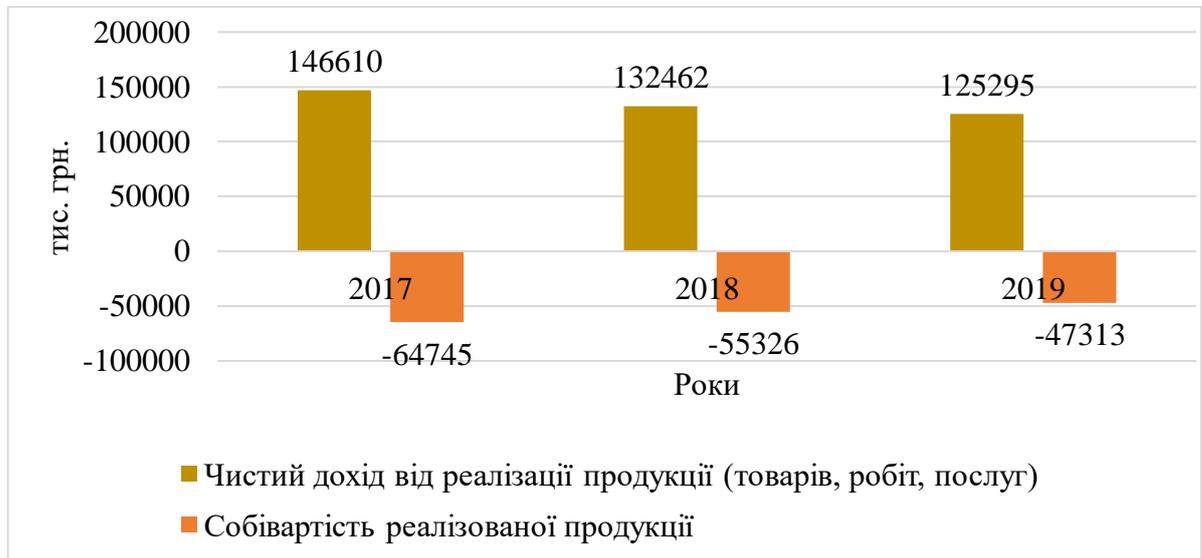

Рисунок 2.4 – Динаміка прибутку та собівартості реалізованої продукції ПОСП «Відродження»

1. Зменшення прибутку на 18644 тис. грн./2017р., та на 15414 тис. грн./2018р. через скорочення вирощування зернових культур, світської птиці та виробництва хлібобулочних виробів.

Графічно динаміка валового прибутку зображенана рисунку 2.5.

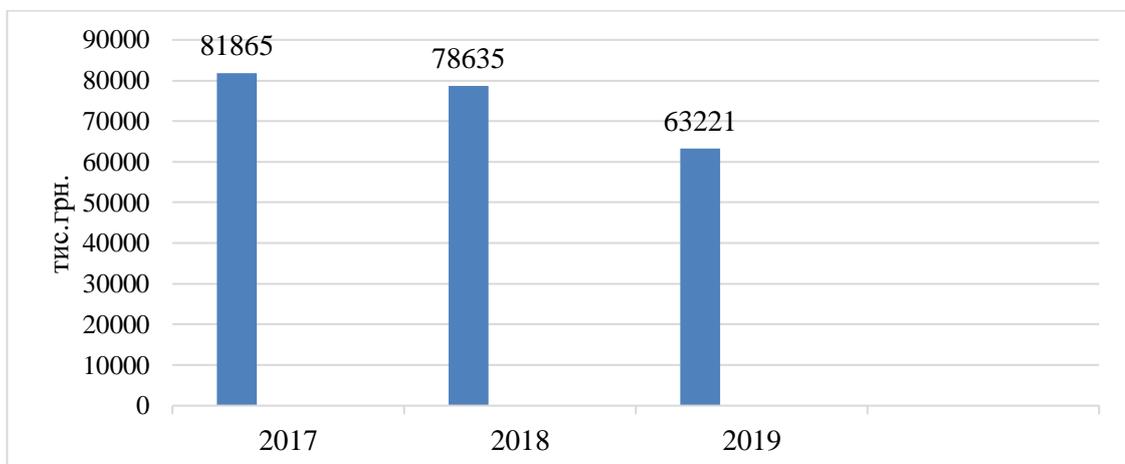

Рисунок 2.5 – Динаміка валового прибутку ТОВ «Відродження» за 2017–2019 рр.

1. Спостерігаються збитки на протязі 2-ох років:

2018 р. - 16755 тис. грн. або на 18,4%;

2019р. - 21823 тис.грн. або на 18,35%;

Графічно динаміка чистого прибутку наведена на рисунку 2.6.

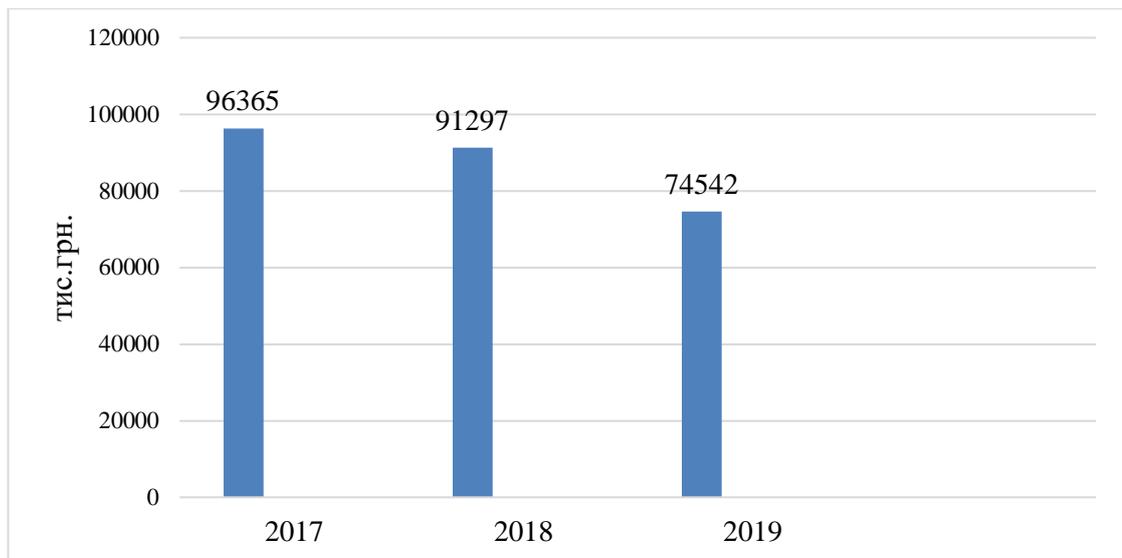

Рисунок 2.6 – Динаміка чистого прибутку (збитку) ПОСП
«Відродження» за 2017-2019 рр.

1. Зростання фонду оплати працівників у порівнянні 2019р./2017р. - на 5145 тис. грн. або на 18,8%, 2019р./2018р.- на 13875 тис. грн. або на 74,2%.
2. Внаслідок зростання фонду оплати праці – зросла середньомісячна ЗП на 48,1% у порівнянні з 2017 роком, та на 88% у порівнянні з 2018 роком.
3. Зростання ЗП стає стимулюючим фактором для працівників , що в перспективі повинно позитивно відобразитись на доходах підприємства.

Графічно динаміка фонду оплати праці працівників за 2017-2019 роки наведена на рисунку 2.7.

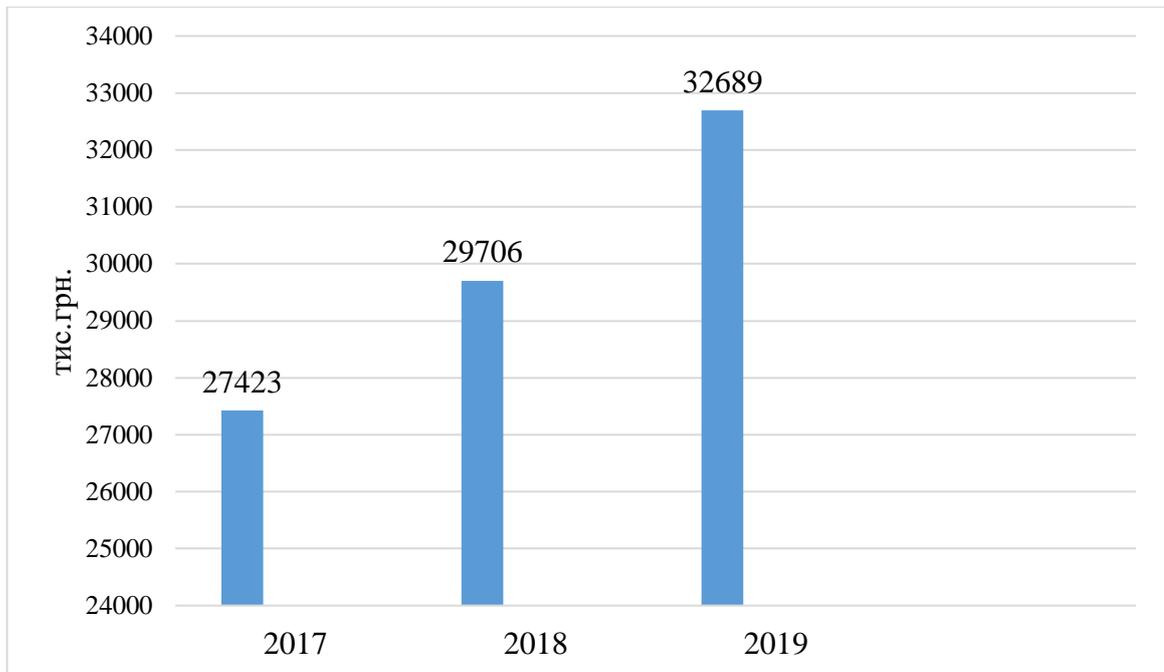

Рисунок 2.7 – Динаміка фонду оплати праці працівників ПОСП «Відродження» за 2017-2019 рр.

1. Порівнюючи 2019/2017 роком продуктивність праці зросла на 80,05 тис.грн. або на 6,61%;
2. Порівнюючи 2019/2018 роком продуктивність праці зросла на 30,16 тис.грн. або на 2,39%;

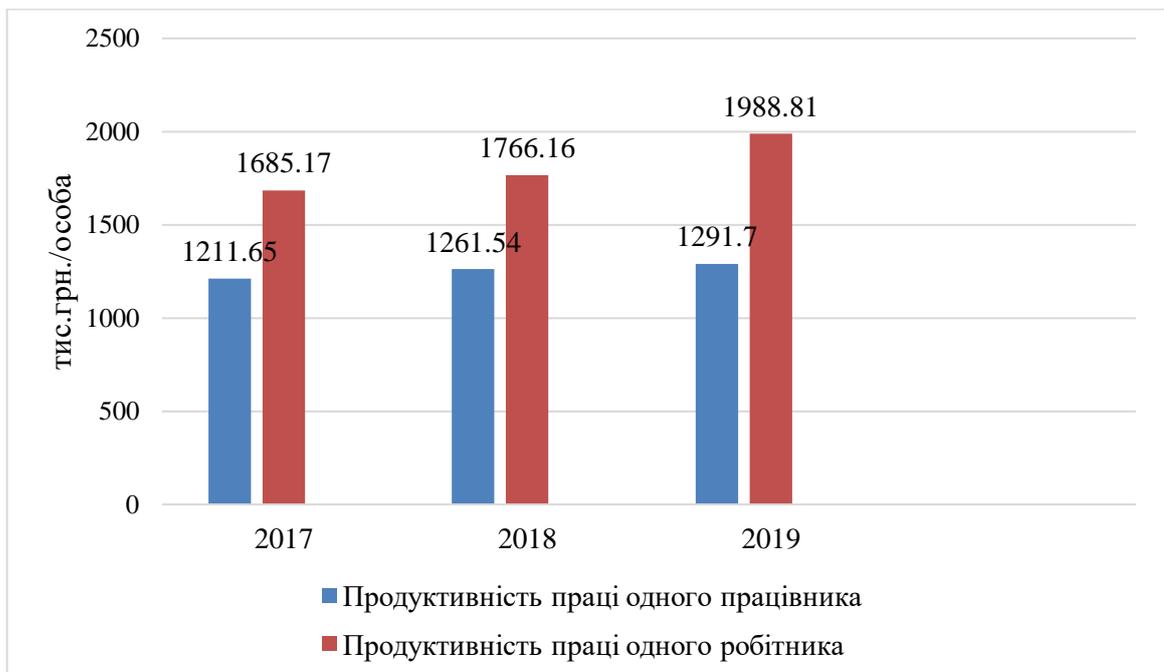

Рисунок 2.8 – Динаміка продуктивності праці одного робітника та одного працівника ПОСП «Відродження»

Динаміка фондівдачі та коефіцієнта обіговості оборотних фондів показана на рисунку 2.9.

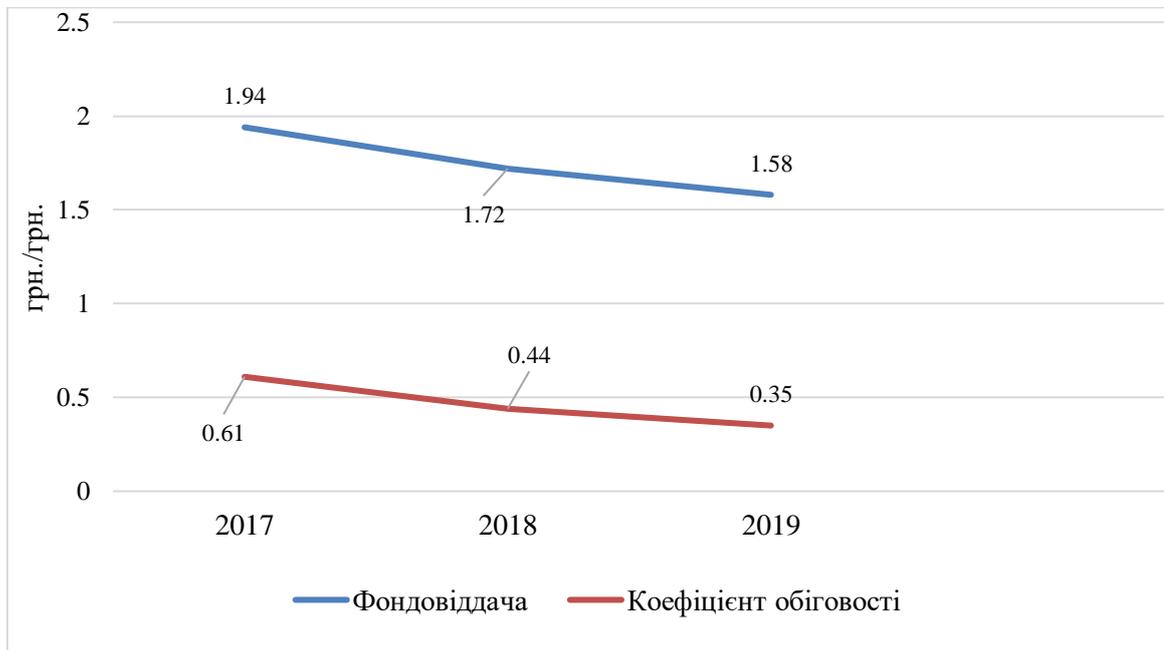

Рисунок 2.9 – Динаміка фондівдачі та коефіцієнта обіговості
ПОСП «Відродження»

1. Виходячи з показників рентабельності у 2017 році найвищі показники – 33,02%, найнижчі – 2019 рік 21,93%;
2. Показник рентабельності власного капіталу найвищий у 2017 році – 33,27%, найнижчий – у 2019 році 18,04%;
3. Рентабельність продажу найнижча у 2018 році – 65,15%, найвища у 2019 році 72,57%;

Динаміка показників рентабельності ПОСП «Відродження» наведена на рисунку 2.10.

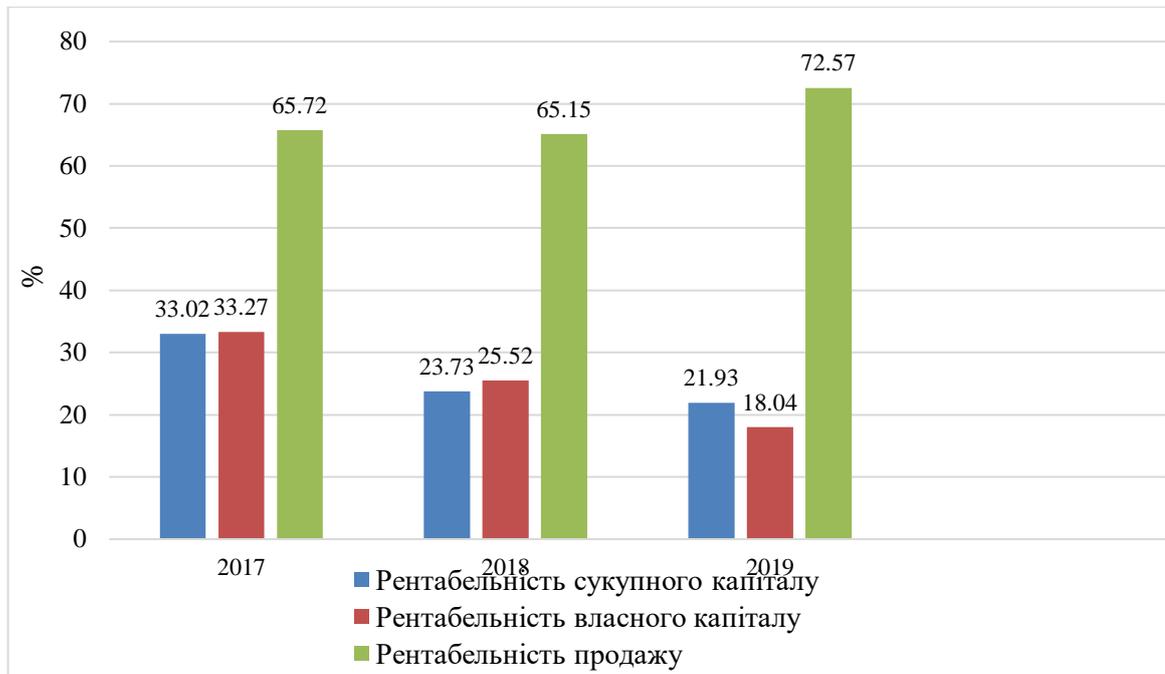

Рисунок 2.10 – Динаміка показників рентабельності ПОСП «Відродження» за 2017-2019 роки

2.3 Стан охорони праці на ПОСП «Відродження»

Закон який регулює питання охорони праці на підприємстві є Закон України «Про охорону праці» він також являється основним законом, що набрав чинності від 14.10.1992, але в подальшому зазнав деякі зміни, остання редакція цього закону від 20.01.2018. Цей закон визначає права працівників, що пов'язані з їх трудовою діяльністю. Відповідно до статті 1 ЗУ «Про охорону праці»: охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності [1].

Управління системою охорони праці на підприємстві(надалі СУОП) - тотальність органів управління підприємство, що на підставі комплексу нормативної документації проводять цілеспрямовану, систематичну діяльність відносно реалізація завдань і управління функціонує з метою забезпечення здорового, сейф і високопродуктивні терміни праці, відвертання

травматизму і профзахворювань, а також стримування прав для працівників, упевнених законодавством про охорону праці [1]. Основні принципи функціонування СУОП на підприємстві:

- процес виробництва повинен бути відбуватися у безпечних та нешкідливих умовах праці;
- головною метою діяльності органів по охороні праці підприємства є виконання заходів по створенню безпечних і здорових умов праці;
- дотримання трудової і технологічної дисципліни працівниками підприємства;
- обов'язкова економічна зацікавленість роботодавця і працівника у поліпшенні безпечних і нешкідливих умов праці.

Підприємство «Відродження» застосовує найману працю, і витрати на охорону праці становлять не менше 0,5% від суми фонду оплати праці на підприємстві. Якщо опиратися на дану нормативну величину на підприємстві виділяються кошти на поліпшення умов праці які приведені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.6 – Аналіз коштів, які виділялися на поліпшення умов праці на (ПОСП «Відродження»), 2017–2019рр.

Плановий рік	Фонд оплати праці, тис. грн.	Виділені кошти на поліпшення умов праці, тис. грн.
2017	27423	3,9
2018	18693	7,9
2019	32568	5,8

Збільшення витрат на охорону праці розраховується за формулою 2.1:

$$\Delta V_{\text{ОП}} = \frac{K_{\text{ПУ}}^1 - K_{\text{ПУ}}^0}{K_{\text{ПУ}}^0} \times 100\%, \quad (2.1)$$

де $\Delta V_{\text{ОП}}$ – зміна витрат на охорону праці, %;

$K_{\text{ПУ}}^1$ – кошти на поліпшення умов за звітний рік, тис. грн.;

$K_{\text{ПУ}}^0$ – кошти на поліпшення умов за базовий рік, тис. грн.

Тобто витрати на охорону праці у період 2017–2018 рік збільшились на:

$$\frac{7,9-3,9}{3,9} \times 100\% = 102,6\%$$

Витрати на охорону праці в період 2018–2019 рік зменшились на:

$$\frac{5,8-7,9}{7,9} \times 100\% = -26,6\%$$

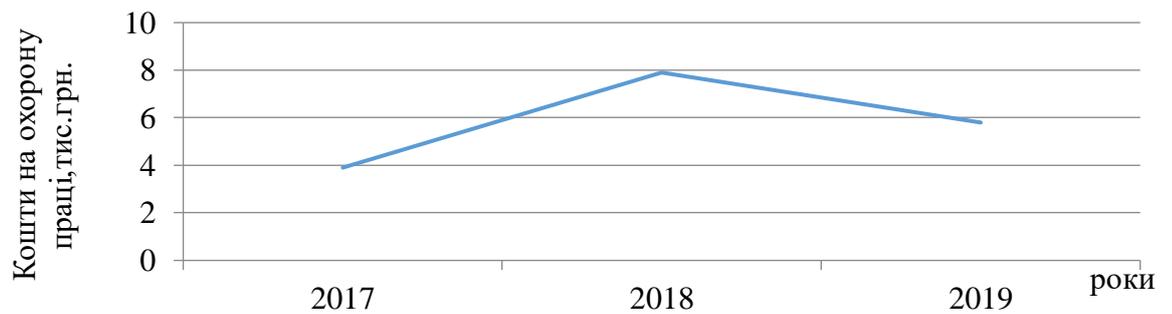

Рисунок 2.11– Фінансування охорони праці ПОСП «Відродження» за 2017 - 2019 роки

Служба охорони праці підприємства

Служба охорони праці підприємства є дуже важливою структурою на підприємстві, вона дозволяє вирішувати такі питання, що стосуються охорони праці на підприємстві. Відповідно до Закону України "Про охорону праці" на підприємстві, де працює 50 і більше осіб, роботодавець повинен створити службу охорони праці відповідно до типових положень, які в свою чергу повинні бути затверджені спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань праці захист нагляду. 1}} Кількість працівників SOP визначається двома критеріями:

- небезпека та шкідливість виробництва;
- загальна кількість працівників, що працюють на підприємстві.

з питань охорони праці, адвокати в галузі охорони праці. Існуючі обмеження:

- 1) обов'язкова вища освіта;
- 2) стаж роботи на виробництві не менше 3 років.

- SOP підпорядковується безпосередньо керівнику підприємства. За посадою та умовами оплати праці керівник та спеціалісти служби прирівнюються до керівників та спеціалістів основної виробничо-технічної служби підприємства. Якщо в компанії працює понад 50 людей, роботодавець вже повинен створити службу охорони праці. Якщо на підприємстві працює менше 50 осіб, обов'язки служби охорони праці можуть виконувати особи, які мають відповідну підготовку. , тоді середня кількість працівників за роками становить:

- 2017 рік - 121 особа;
- 2018 рік - 105 осіб .;
- 2019 - 97 осіб.
- Служба охорони праці виконує такі функції:
 - розробка та організація системи управління ОП;
 - методичне навчання працівників;
 - розробка заходів щодо охорони праці в колективному договорі;
 - забезпечення працівників стандартами;
 - розглядає факти виробничих ситуацій, що загрожують здоров'ю та життю працівників;
 - контроль за станом охорони праці на підприємстві;
- бере участь у розслідуванні нещасних випадків, професійних захворювань та нещасних випадків;
- сертифікація робочих місць та секцій.

Фахівці служби охорони праці мають право:

- представляти підприємство в державних та державних установах при розгляді питань охорони праці; в будь-який час відвідувати структурні підрозділи підприємства, зупиняти роботу виробництва у разі порушень, які створюють загрозу життю або здоров'ю працюючих;

- одержувати від посадовців необхідні документи і пояснення з питань охорони праці;
- перевірити стан безпеки, гігієни праці на об'єктах підприємства, видати керівникам об'єкта, що перевіряється, обов'язковий наказ, який складається з 2 примірників: один видається керівнику об'єкта, а другий
- зберігається в службі охорони праці 5 років;
- вимагати від посадових осіб усунення працівників, які не пройшли медичний огляд, навчання, інструктаж, перевірку знань з питань охорони праці, не мають права працювати або порушують норми з охорони праці;
- направити керівнику підприємства клопотання про притягнення до відповідальності працівників, які порушують вимоги охорони праці.

Працівники служби охорони праці несуть персональну відповідальність за:

- невідповідність своїх рішень чинному законодавству про охорону праці;
- невиконання своїх функціональних обов'язків,
- несвоєчасна підготовка та неточність статистичних звітів з охорони праці;
- низька якість розслідування нещасних випадків на виробництві.

Ліквідація СОП дозволяється лише у разі ліквідації підприємства або припинення використання найманої робочої сили фізичної особи [2].

Облік і аналіз виробничого травматизму та професійної захворюваності на підприємств

Протягом досліджуваного періоду 2017–2019 рр. На підприємстві «Відродження» не зафіксовано випадків виробничого травматизму та професійних захворювань.

Травми, гострі професійні захворювання, отруєння, тепловий удар, обмороження, утоплення, ураження електричним струмом та блискавками, пошкодження внаслідок аварій, пожеж, стихійних лих, контакту з тваринами,

комахами та іншими представниками фауни та флори, що сталися в підприємство. Нещасні випадки, які трапляються під час виконання службових обов'язків (у тому числі у відрядженнях), а також дії в інтересах підприємства без доручення, на робочому місці, на території підприємства, в робочий час, включаючи встановлені перерви, враховуються та враховуються. ; під час приведення в порядок інструментів виробництва, засобів захисту, одягу до і після роботи, для особистої гігієни; під час поїздки на роботу або з роботи на транспорті підприємства, транспорті сторонніх організацій (згідно з контрактом), власному транспорті, який використовувався в інтересах виробництва; в результаті аварій (пожеж), а також їх ліквідації на виробничих потужностях; під час надання патронату підприємством; у робочий час із працівником, робота якого передбачає переміщення між предметами під час ходьби, громадським або приватним транспортом або транспортом сторонніх організацій; при виїзді пішки або транспортним засобом до місця роботи або назад за одноразовим дорученням керівника без довідки про відрядження.

Розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань та нещасних випадків на підприємствах здійснюється власником або уповноваженим ним органом відповідно до Положення про розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань та нещасних випадків на підприємствах, в установах та організаціях, затверджених Кабінетом Міністрів.

Трудовий травматизм обліковується в кінці року, а хвороби реєструються в кінці першого півріччя.

Збір та розробка державних статистичних звітів про виробничий травматизм здійснюються органами державної статистики. спричинене впливом шкідливих умов праці, класифікується як професійне захворювання. Професійне отруєння є професійним захворюванням. Явище, яке характеризується сукупністю професійних захворювань, називається професійним захворюванням. У деяких випадках вплив шкідливих факторів

виробничого середовища призводить до виникнення виробничої захворюваності.

Навчання з питань ОП

Організація навчання та перевірки знань з питань охорони праці працівників, у тому числі під час навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації на підприємстві, здійснюється кадровими працівниками або іншими спеціалістами, яким роботодавець доручає організацію цієї роботи.

Усі працівники повинні бути проінструктовані з питань охорони праці, надання першої допомоги жертвам нещасних випадків, а також правил поведінки та дій у разі надзвичайних ситуацій, пожеж та стихійних лих під час роботи та періодично на підприємстві. .

За характером та термінами проведення інструктажів з питань охорони праці поділяють на вступні, початкові, повторні, позапланові та цільові.

Вступне навчання проводиться з усіма працівниками, які щойно були прийняті на роботу (постійними чи тимчасовими), незалежно від їхньої освіти, досвіду роботи за цією професією чи посади; працівники, які перебувають у відрядженні на підприємстві і беруть безпосередню участь у виробничому процесі; з водіями транспортних засобів, які вперше в'їжджають на територію підприємства; учні, учні та студенти навчальних закладів до початку трудового та професійного навчання в лабораторіях, майстернях на звалищах тощо.

Первинне навчання проводиться на робочому місці перед початком роботи з новоприйнятим працівником або працівником, який буде

виконувати нову роботу, студента, учня та учня перед роботою в майстернях, лабораторіях, дільницях тощо.

Повторний інструктаж проводиться на робочому місці з усіма працівниками: на робочих місцях з підвищеним ризиком - раз на квартал; на інших роботах - раз на півроку. Мета інструктажу - оновити знання та вміння працівника правильно та безпечно виконувати роботу.

- при прийнятті нових або змінених нормативних актів про охорону праці,

- при зміні технологічного процесу, заміні або модернізації обладнання, приладів та інструментів, сировини, матеріалів та інших факторів, що впливають на охорону праці;

- у разі порушення працівниками норм, що може призвести до травмування, отруєння або нещасного випадку;

- у разі перерви в роботі підрядника більше 30 календарних днів (для робіт з високим ризиком), а для інших робіт - більше 60 днів.

Цільові інструкції надаються у випадках:

- при виконанні одноразової роботи, яка безпосередньо не пов'язана з основною роботою працівника;

- при усуненні наслідків аварії та стихійного лиха; спорядження-додаткове

- у разі екскурсій або організації масових заходів зі студентами та учнями (екскурсії, походи, спортивні заходи тощо) [5].

Основні вимоги до обладнання робочих місць і умов праці

У даній роботі розглядається робота планово-економічного підрозділу ПОСП "Відродження", основними видами діяльності тут є робота над оргтехнікою.

Робоче місце - місце постійного чи тимчасового перебування працівника в процесі роботи.

Правильна організація робочих місць сприяє усуненню загального дискомфорту, зменшенню втоми працівника, підвищенню його продуктивності. Дослідження показують, що при раціональній організації робочих місць продуктивність праці зростає на 15-25%.

Основними напрямками в організації робочих місць є:

- ефективне розміщення обладнання, приміщень, предметів праці;
- раціональна спеціалізація;
- освітлення робочої зони;
- послуга;
- умови безпечної та високопродуктивної праці.

DNAOP 00-1.31-14 регулює вимоги до організації робочого місця користувача за допомогою терміналів візуального відображення (VDT) електронних комп'ютерів та персональних комп'ютерів (ПК).

Найкраще розміщувати робочі місця з рядками VDT, а щодо вікон їх слід розміщувати так, щоб природне світло падало збоку, бажано зліва. Це дозволить усунути відображення природних джерел світла (вікон) на екрані і останні потрапляють у поле зору користувачів. Організація робочого місця користувача VDT повинна забезпечувати відповідність усіх елементів робочого місця та їх взаємне розташування ергономічним вимогам.

Основні вимоги до робочого місця при роботі з ПК та ВДТ:

Площа, відведена для однієї робочої станції з VDT або ПК, повинна бути не менше 6 м², а об'єм - не менше 20 м³. Якщо при виконанні робіт з високим рівнем натягу потрібна висока концентрація, сусідні робочі місця з ВДТ повинні бути відокремлені один від одного перегородками висотою 1,5–2 м. Робоче місце складається зі столу з екраном, клавіатури та підставки для документів, стільців, підніжок для ніг.

Розміри столу залежать від розміру екрану, приблизних розмірів: довжина 160 см, ширина 90 см, загальна площа 1,44 м². Висоту столу слід регулювати відповідно до антропометричних даних людини в межах 68-84 см.

Виробничі приміщення повинні бути обладнані шафами для зберігання документів, магнітними дисками, полицями, стелажми, шафами тощо, враховуючи вимоги до площі приміщення.

Це дозволяє вибрати оптимальне положення, висоту та нахил усіх компонентів обладнання робочого місця.

Екран повинен бути безпосередньо під рівнем очей або нахилений до оператора.

Робоче крісло користувача VDT повинно мати такі основні елементи: сидіння, спинку та нерухомі або знімні підлокітники. Конструкція робочого крісла повинна забезпечувати підтримання раціональної робочої пози під час виконання основних виробничих операцій, створювати умови для зміни постави. Отже, стілець повинен бути підйомним та поворотним та регулюватися по висоті та кутах сидіння та спинки, а також відстані спинки від переднього краю сидіння, висоті підлокітників.

Підніжка для ніг рекомендується мати розмір 40x30x15 см з кутом 30 °, не рухаючись по підлозі.

Освітлення робочого місця повинно бути в діапазоні від 300 люкс до 500 люксів, як і в області документів та клавіатури. У робочій зоні коефіцієнт яскравості поверхонь не повинен перевищувати 3: 1, а між робочою поверхнею столу та прилеглими поверхнями (столом, обладнанням тощо) 10: 1. У виробничих приміщеннях на робочому місці оптимальні значення параметрів мікроклімату: температури, відносної вологості та рухливості повітря повинні забезпечуватися VDT. Рівні звукового тиску в октавних діапазонах, рівні звуку та еквівалентні рівні звуку на робочих місцях, обладнаних VDT, повинні відповідати вимогам. Щодня на робочих місцях та робочих місцях із ВДТ слід проводити вологе прибирання, а також мати при собі аптечку.) та інші засоби захисту, які перевірені в акредитованих лабораторіях та мають річний гігієнічний сертифікат. При обладнанні

робочого місця лазерним принтером VDT параметри лазерного випромінювання повинні відповідати вимогам DSanPiN 3.3.2.007-15.

Вимоги із пожежної безпеки на підприємстві

Залежно від специфіки виробничого процесу, крім загальних вимог пожежної безпеки, для окремих видів виробництва, технологічних процесів та промислових об'єктів проводяться спеціальні протипожежні заходи. Для будівель та приміщень, де експлуатуються відеотермінали та комп'ютери, такі заходи визначені Правилами пожежної безпеки в Україні, «ДБН В.2.5-56: 2014» та іншими нормативними актами. , повинен бути не нижче II ступеня вогнестійкості. Вище і нижче приміщень, де розташовані комп'ютери, а також у сусідніх приміщеннях, не допускається розміщення приміщень категорій А і В для вибуху та пожежі. Приміщення категорії В слід відділяти від комп'ютерних залів протипожежними стінами. Необхідно зберігати такі носії інформації на стелажах в металевих касетах. Тільки комп'ютерні носії, які необхідні для поточної роботи, повинні зберігатися в приміщенні комп'ютера.

Підлога в приміщенні комп'ютера повинна бути виготовлена з негорючих матеріалів (або негорючих з обмеженням вогнестійкості не менше 0,5 години). Простір під знімною підлогою розділено негорючими діафрагмами на відсіки площею не більше 250 м². Межа вогнестійкості діафрагми повинна становити не менше 0,75 годин. Міжповерховий простір під знімною підлогою повинен бути обладнаний автоматичною системою пожежної сигналізації та засобами пожежогасіння відповідно до вимог Переліку об'єктів цього ж типу. бути оснащеними автоматичними системами пожежогасіння та пожежної сигналізації, СНиП 2.04.09-84, з використанням детекторів диму. {1}} Звукопоглинаюча обшивка стін та стелі в комп'ютерних кабінетах повинна бути виконана з негорючих або вогнезахисних матеріалів. Промивання комірок та інших знімних пристроїв легкозаймистими рідинами проводиться тільки в спеціальних приміщеннях,

обладнаних припливно-витяжною вентиляцією. Якщо необхідно провести незначний ремонт або технічне обслуговування комп'ютера безпосередньо в машинному відділенні та неможливість використання негорючих миючих засобів дозволяється мати не більше 0,5 л легкозаймистої рідини у тарі, що не б'ється та щільно закривається.

Приміщення, в яких розташовуються персональні ЕОМ та дисплейні зали, потрібно оснастити системою автоматичної пожежної сигналізації з димовими пожежними сповіщувачами та переносними вуглекислотними вогнегасниками з розрахунку 2 шт. на кожні 20 м² площі приміщення з урахуванням гранично допустимих концентрацій вогнегасної речовини.

Не рідше одного разу на квартал потрібно очищати від пилу агрегати та вузли, кабельні канали та простір між підлогами [4].

Оцінка економічної ефективності СУОП

Визначення соціальної ефективності заходів для охорони праці на підприємстві із загальною (середньообліковою) кількістю працюючих 133 чоловік на підставі:

- кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм, до проведення заходів 10, після проведення заходів 7;
- чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають вимогам санітарних норм до проведення норм 9 , після проведення заходів 6;
- кількість випадків травматизму до проведення заходів 4, після проведення заходів 2;
- кількість днів непрацездатності через травматизм до проведення заходів 18, після проведення заходів 11;
- кількість працівників, що звільнилися до проведення заходів 7, після проведення заходів 5;

Розв'язання:

Визначаю скорочення кількості робочих місць, що не відповідають вимогам нормативних актів щодо безпеки виробництва:

$$\Delta K = \frac{P_1 - P_2}{K_3} \times 100, \% \quad (2.2)$$

де P_1, P_2 – кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм до і після проведення заходів;

$$K_3 = \frac{N}{n_{зм}}, \quad (2.3)$$

де K_3 – загальна кількість робочих місць, чол;
 $n_{зм}$ – кількість змін (на 10 робітників 12 місць).

$$K_3 = \frac{133}{1} = 133$$

$$\Delta K = \frac{10 - 7}{133} \times 100 = 2,25 \%$$

Визначаємо скорочення чисельності працівників, які працюють в умовах, які не відповідають вимогам санітарних норм:

$$\Delta Ч = \frac{N_1 - N_2}{N} \times 100, \% , \quad (2.4)$$

де N_1, N_2 – чисельність працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарним нормам до і після здійснення заходу, чол.;

N – річна середньооблікова чисельність працівників, чол.

$$\Delta Ч = \frac{10 - 7}{133} \times 100 = 2,25\%$$

Розраховую зменшення коефіцієнта частоти травматизму

$$\Delta Kч = \frac{T_1 - T_2}{N} \times 100 , \quad (2.5)$$

де Z_1, Z_2 – кількість працівників, що звільнились відповідно до і після

проведення заходу, чол.

$$\Delta Kч = \frac{4-2}{133} \times 100 = 1,5\%$$

Визначаю скорочення плинності кадрів через незадовільні умови праці.

$$\Delta Чп = \frac{З_1 - З_2}{N} \times 100, \quad (2.6)$$

де $З_1, З_2$ – кількість випадків травматизму відповідно до і після проведення заходу, чол.

$$\Delta Чп = \frac{4-2}{133} \times 100 = 1,5\%$$

Розрахунок річної економії від зменшення рівня захворюваності на підставі наступних даних:

- кількість днів непрацездатності через хвороби на 100 працівників до проведення заходів 2698, після проведення заходів 2499;
- річна середньооблікова чисельність робітників 133, чоловік;
- вартість виробленої товарної продукції за зміну на одного працівника промислово–виробничого персоналу 163, грн.;
- вартість річної товарної продукції підприємства 710 тис. грн.;
- середньорічна чисельність промислово–виробничого персоналу 106, чол.;
- середньорічна заробітна плата одного працівника $З_p = 1962$ грн.;
- середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності $З = 109$ грн.

Розв'язання:

Скорочення витрат робочого часу за рахунок зменшення рівня захворюваності (аналогічно травматизму) за певний час:

$$\Delta D = \frac{D_1 - D_2}{100} \times \mathcal{C}_3, \quad (2.7)$$

де ΔD – скорочення витрат робочого часу за рахунок зменшення рівня захворюваності, люд.-днів;

D_1, D_2 – кількість днів непрацездатності через хвороби чи травматизм на 100 працюючих відповідно до і після проведення заходів.

$$\Delta D = \frac{2698 - 2499}{100} \times 133 = 264,67 \text{ люд.-днів}$$

Зростання продуктивності праці:

$$\Delta W = \frac{\Delta D \times \mathcal{Z}_e}{P_n} \times 100\%, \quad (2.8)$$

де \mathcal{Z}_e – вартість виробленої продукції за зміну на одного працівника промислово – виробничого персоналу;

P_n – вартість річної товарної продукції підприємства.

$$\Delta W = \frac{264,67 \times 163}{710000} \times 100\% = 6,08\%$$

Річну економію зарплати за рахунок зростання продуктивності праці при зменшенні рівня захворюваності і травматизму розраховую за формулою :

$$E_3 = \frac{\Delta W \times \mathcal{Z}_p}{100} \times \mathcal{C}_{cp}, \quad (2.9)$$

де E_3 – річна економія зарплати, грн.

\mathcal{C}_{cp} – середньорічна чисельність промислово – виробничого персоналу;

\mathcal{Z}_p – заробітна плата одного працівника.

$$E_3 = \frac{6,08 \times 1962}{100} \times 106 = 12644,7 \text{ грн.}$$

– Економію за рахунок зменшення коштів на виплату допомоги по

тимчасовій непрацездатності розраховую за формулою:

$$E_{cc} = \Delta D \times P_{\partial}, \quad (2.10)$$

де E_{cc} – економія за рахунок зменшення коштів на виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності, грн.;

P_{∂} – середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності

$$E_{cc} = 264,67 \times 109 = 28849,03 \text{ грн}$$

– Річна економія за рахунок зменшення рівня захворюваності (травматизму):

$$E_{pz(m)} = E_z + E_{cc} \text{ грн.}, \quad (2.11)$$

де E_z – річна економія зарплати, грн.

E_{cc} – економія за рахунок зменшення коштів на виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності, грн.;

$$E_{pz(r)} = 12644,7 + 28849,03 = 41493,73 \text{ грн}$$

Після того як були проведені розрахунки та проаналізувавши діяльність ПОСП «Відродження» можна сказати наступні висновки:

- 1) На підприємстві створена і ефективно функціонує система управління охороною праці;
- 2) У службу з охорони праці на підприємстві входить один фаховий спеціаліст;
- 3) За період з 2017 по 2019 роки витрати на працезохоронні заходи збільшились на 102,6% у 2018 році та зменшилась на 26,6% у 2019 році.
- 4) Нещасних випадків на підприємстві за три звітні роки виявлено не було;

Можна з усього вище написаного і порахованого зробити висновок, що структура планово-економічних відділів підприємства, облаштування робочих місць та умов праці відповідає вимогам норм і виду виконуваної роботи. Економія за рахунок зменшення рівня захворюваності (травматизму) зіставила

41493,73 грн.

Виходячи з отриманих результатів по ключовим показникам я можу зробити висновок , що ПОСП «Відродження» не має чіткої фінансової політики, багато показників мають негативну тенденцію, підвищення фонду оплати праці на мою думку недоцільно , бо прибутки компанії зменшуються з кожним роком, для додаткової стимуляції працівників я б рекомендував ввести систему бонусів, яка напряду залежить від виробітку. Щодо рекомендацій компанії – розробити чіткий план посівів, перегляд договорів з контрагентами, введення в договори пункту про обов’язковий мінімум купівлі продукції компанії , таким чином підприємство може розраховувати на певній мінімум продаж , і планувати стратегію подальшого розвитку.

В даному розділі проводиться факторний аналіз основного економічного показника - обсягу випуску продукції (товарообороту).

На основі даних таблиці 2.1 визначається вплив факторів, що спричинили зміни обсягу випуску продукції за наступними групами:

- 1) забезпеченість підприємства трудовими ресурсами й ефективність їх використання;
- 2) забезпеченість підприємства основними засобами та ефективність їх використання;
- 3) забезпеченість підприємства сировиною і матеріалами (товарами) та ефективність їх використання.

Таблиця 2.2

Вихідні дані для факторного аналізу обсягу випуску продукції (товарообороту)

Показник	Попередній рік 2017	Звітний рік 2018	Відхилення,	% виконання
1	2	3	4	5
1.Обсяг виробленої продукції, робіт та послуг (товарооборот), Q, тис.грн	228750,00	132478,00	-96272,00	57,91
2.Середньоспискова чисельність працівників, ЧР, осіб	121,00	105,00	-16,00	86,78

3.Середня кількість відпрацьованих днів одним працівником за рік, Д, дні	235,00	239,00	4,00	101,70
4.Середня тривалість робочого дня, Т, год	8,50	8,00	-0,50	94,12
5.Середньорічна продуктивність праці одного працівника, тис.грн./особу, ППріч,	1890,50	1261,70	-628,80	66,74
6. Середньоденна продуктивність праці одного працівника, тис.грн/ люд-дн., ППден,	8,04	5,28	-2,77	65,62
7.Середньогодинна продуктивність праці одного працівника, тис.грн/люд-год.,	0,95	0,66	-0,29	69,72
8.Середньорічна вартість основних засобів, ОФ, тис.грн Ф1. 1011р	75631,50	76449,50	818,00	101,08
9.Середньорічна вартість активної частини основних засобів, ОФ _{акт} , тис.грн	22168,00	22391,00	223,00	101,01
10. Питома вага активної частини основних засобів у загальній їх вартості, ПВ _{акт} %	29,31	29,29	-0,02	99,93
11.Фондовіддача, ФВ, грн/грн	3,02	1,73	-1,29	57,29
12. Фондовіддача активної частини, ФВ _{акт} , грн./грн.	10,32	5,92	-4,40	57,34
13. Матеріальні витрати, ВМ, тис.грн.	89562,00	90215,00	653,00	100,73
14. Матеріаломісткість, ММ, грн.	0,39	0,68	0,29	173,93

Висновок до другого розділу

Таким чином, під час огляду господарської діяльності ПОСП «Відродження», було проведено аналіз забезпеченості підприємства трудовими ресурсами, а також ефективність їх використання, забезпеченість основними засобами, і ефективності їх використання, здатність підприємства забезпечити себе сировиною і матеріалами.

Дивлячись на підрахунки, які були зроблені, можна зрозуміти, що на ПОСП «Відродження» спостерігається: зміна середньооблікової чисельності праці. Виходячи з отриманих результатів по ключовим показникам я можу зробити висновок , що ПОСП «Відродження» не має чіткої фінансової політики, багато показників мають негативну тенденцію, підвищення фонду оплати праці на мою думку недоцільно , бо прибутки компанії зменшуються з

кожним роком, для додаткової стимуляції працівників я б рекомендував ввести систему бонусів, яка на пряму залежить від виробітку. Щодо рекомендацій компанії – розробити чіткий план посівів, перегляд договорів з контрагентами, введення в договори пункту про обов’язковий мінімум купівлі продукції компанії, таким чином підприємство може розраховувати на певній мінімум продаж, і планувати стратегію подальшого розвитку.

РОЗДІЛ 3. Визначення вартості бізнесу ПОСП «Відродження»

3.1 Застосування дохідного підходу

За підходом доходу оцінка Компанії проводилась із використанням методу дисконтованого грошового потоку з урахуванням таких припущень:

1. "Принцип діючого підприємства".

ПОСП "Відродження" продовжить свою виробничу та господарську діяльність в осяжному майбутньому. Зміни в основній спеціалізації заводу не очікуються.

2. Тип грошового потоку

Розрахунок вартості бізнесу базується на грошовому потоці за вкладений капітал. Прогноз грошових потоків будується в реальному вираженні без урахування інфляційного впливу. Отже, ставка дисконтування також обчислюється в реальному вираженні.

3. Період прогнозування.

Прогнозований період становить 5 років, з 1 січня 2020 року по 31 грудня 2025 року. Обрана тривалість прогнозування дозволяє врахувати різні перспективи розвитку ПОСП "Відродження".

4. Післяпрогнозний період.

Післяпрогнозний період починається 1 січня 2020 року і триває необмежений час. У цьому випадку для визначення значення після прогнозу використовується формула Гордона.

5. Ставка дисконтування

В якості дисконтної ставки була обрана середньозважена вартість капіталу (WACC), оскільки завод має значні суми власного капіталу та боргу.

Вартість власного капіталу була розрахована за допомогою методу кумулятивного побудови. В якості вихідних використовувались наступні дані: норма рентабельності безризикових активів, премія за ризик інвестування в акції металургійних компаній, премія за конкретні ризики підприємства, представлене в табл. 3.1.1.

6. Коригування отриманої вартості

Коригування загальної вартості Компанії, отриманої шляхом дисконтування грошових потоків, має враховувати активи, задіяні у створенні прогнозованого грошового потоку, а також вирахування позикового капіталу. Таблиця 3.1.1

Розрахунок ставки дисконтування

Елемент ставки дисконтування	значення	пояснення
1	2	3
Реальна безризикова ставка, %	4,30	Являє собою дохід, який може отримати власник облігацій федеральної позики терміном понад 30 років. Відповідно до даних прибутковості на 31 грудня 2020 року становить 4,30% річних в реальному вираженні [40].
бета	3,22	Показник враховує відносну ризикованість галузі з урахуванням середньогалузевого фінансового ризику (levered beta). За даними, представленими на офіційному порталі Асват Дамодарана, становить 3,22 [35].
Премія за вкладення в акції, %	5,20	Відображає додатковий дохід, що отримується інвестором від вкладення в акції компаній
Премія за специфічні ризики компанії, %	1,00	Показує надбавку за специфічні ризики Компанії. Призначено експертно в розмірі 1%.
1	2	3
Вартість акціонерного капіталу, %	22,04	Являє очікувану прибутковість акціонерного капіталу, розраховану у відповідність з CAPM моделлю
Вартість позикового капіталу, %	7,48	Являє середньозважену ефективну ставку за позиковими коштами Заводу. Значення взято з даних річного звіту ПОСП «Відродження» за 2020 року.
Частка позикового капіталу, %	0,44	Частка довгострокових зобов'язань і короткострокових позикових коштів в структурі балансу Компанії в 2020 році.

Таким чином, значення середньозваженої норми прибутковості становить 15,83%.

Експертним шляхом було прийнято рішення скласти прогноз майбутніх грошових потоків на підставі ретроспективних даних бухгалтерської фінансової звітності ПОСП «Відродження». Розрахунок чистих грошових потоків Заводу за період з 2016 по 2019 рр. представлений табл. 3.1.2.

Так як здійснити прогнозування майбутніх грошових потоків підприємства у взаємозв'язку з темпами приросту «Виручки» не має можливості через істотних коливань даного показника, то було прийнято рішення при прогнозуванні ґрунтуватися на темпах приросту інвестованого капіталу ПОСП «Відродження».

Для розрахунку прогнозних значень грошових потоків був узятий темп приросту інвестованого капіталу за 2020 рік, значення даного показника є негативним і становить -5,98%.

У табл. 3.1.3 представлений розрахунок прогнозних грошових потоків на інвестований капітал.

Постпрогнозний вартість була розрахована за допомогою формули Гордона, яка є [33]:

$$CV_{FCF} = \frac{FCF_n}{(1 + WACC)^n} * (1 + g) \\ WACC - g$$

Таблиця 3.1.2

Розрахунок грошових потоків на інвестований капітал ПОСП «Відродження» за 2016 - 2019 рр.

показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Прибуток до оподаткування	(34 055 621)	(1 386 315)	16 341 012	9 170 399
Відсотки до сплати	(10 798 240)	(10 284 435)	(10 859 978)	(9 179 856)
Прибуток до сплати відсотків і податку (ЕВІТ)	(23 257 381)	8 898 120	27 200 990	18 350 255
Ефективна ставка податку на прибуток (ТЕФ)	(16,36)	(37,67)	10,42	12,16
Чистий прибуток до виплати відсотків (ЕВІТ * (1 - ТЕФ / 100))	(27 610 290)	5 815 374	24 365 948	16 118 549
Амортизація по основних засобів і НМА	7 176 578	7 523 243	7 420 600	7 896 477
Фінансові вкладення	274 553 434	272 429 554	248 324 836	234 152 276
Оборотний капітал	87 636 620	80 922 771	62 471 242	40 989 431
Зміна оборотного капіталу	-	(6 713 849)	(18 451 529)	(21 481 811)
Грошовий потік на інвестований капітал	-	10 141 012	51 713 204	39 409 463

Таблиця 3.1.3

Розрахунок майбутніх грошових потоків ПОСП «Відродження»

показник	2020	2021	2022	2023	2024
Грошовий потік на інвестований капітал, тис.руб.	37 051 267	35 198 703	33 790 755	33 114 940	33 446 090
Ставка дисконтування, %	15,83	15,83	15,83	15,83	15,83
дисконтовані грошові потоки, тис.руб.	31 987 395	26 234 833	21 743 294	18 396 162	16 040 741
Разом: приведена вартість грошових потоків, тис.руб.	114 402 425				

CV_{FCF} - пост прогнозний вартість грошового потоку для інвестованого капіталу;

Довгостроковий темп приросту g був узятий в розмірі 3%.

Дана формула дозволяє капіталізувати річний дохід постпрогнозного періоду Компанії в показник вартості за допомогою спеціального коефіцієнта капіталізації.

З метою отримання підсумкової оцінки вартості бізнесу Компанії отриману вартість, що складається з наведеної вартості майбутніх грошових потоків на інвестований капітал і вартості в постпрогнозном періоді, необхідно скоригувати. Як коригуючих значень використовувалися суми позикового капіталу. На дату оцінки величина позикового капіталу склала 175 млрд. грн.

Поетапний розрахунок грошового потоку в постпрогнозном періоді представлений в табл. 3.1.4.

Таблиця 3.1.4

Розрахунок вартості компанії в постпрогнозном періоді за формулою Гордона

показник	значення
Чистий грошовий потік по інвестованого капіталу за 2018год, тис.грн.	16 040 741
Довгостроковий темп приросту,%	3
Ставка дисконтування, %	15,83
Разом: вартість грошового потоку в постпрогнозном періоді, тис.грн.	128 767 644

Таким чином вартість об'єкта оцінки до коригувань становить 243 млрд.грн.

Результати оцінки вартості бізнесу ПОСП «Відродження» методом дисконтування грошових потоків представлені в табл. 3.1.5.

Таблиця 3.1.5

Визначення підсумкової вартості бізнесу Компанії

показник	значення
Наведена вартість чистих грошових потоків на інвестований капітал, тис.грн.	243 170 069
Мінус сума позикового капіталу, тис.грн.	174 937 325
Підсумкова вартість бізнесу після коригувань, тис.грн.	68 232 744

Таким чином, фундаментальна вартість ПОСП «Відродження», розрахована методом дисконтування грошових потоків в рамках дохідного підходу, становить 68,2 млн.грн.

3.2 Застосування порівняльного підходу

Порівняльний підхід використовував метод ринку капіталу, який базується на визначенні вартості оцінюваної компанії на рівні міноритарного пакету акцій подібних компаній.

Для розрахунку цього методу дуже важливо приділити максимум уваги вибору подібних компаній.

Пошук компаній-аналогів здійснювався за допомогою пошукової системи, що містить повну інформацію про українські компанії. Детальна перевірка даних проводилася з використанням інших відкритих джерел інформації в Інтернеті.

Основним критерієм вибору компаній, крім основної діяльності, був «Дохід від продажу товарів та послуг». Для USP "Відродження" було визначено коридор значень цього показника, нижній поріг якого становив 20% відхилення від виручки заводу.

Враховуючи специфічні особливості заводу (масштаби виробництва, фінансові показники), врешті-решт було обрано дві великі компанії

Наступним кроком у оцінці вартості бізнесу, запропонованого методом POSP "Відродження" вибір відповідних мультиплікаторів, розрахованих для кожної компанії - аналог.

В якості мультиплікаторів можна взяти два типи коефіцієнтів:

1. миттєвий;
2. часовий;

Через те, що вибрані підприємства перебувають у процесі модернізації (підприємства інвестують в оновлення основних фондів), використання лише інтервальних мультиплікаторів було б неправильним. Тому було вирішено використовувати два типи мультиплікаторів.

Для оцінки вартості ПОСП "Відродження" за методом ринку капіталу використовувались такі мультиплікатори, які розраховувались для кожної компанії - аналога:

1. "Капіталізація / Кількість персоналу" (P / S);
2. "Капіталізація / Середньорічна вартість активів" (P / A);
3. "Капіталізація / Середньорічна вартість власного капіталу" (P / E);
4. "Капіталізація / валовий прибуток" (P / GP).

Значення, наведені в таблицях 2.3.1 та 2.3.2, використовувались для обчислення даних множника.

Середньозважене значення мультиплікаторів було розраховано з урахуванням ваг компаній - аналогів у створенні вартості, що класифікуються на основі рентабельності активів. Таким чином, вага ПОСП "Відродження" у створенні вартості становила 55%. Експерти вирішили, що розрахунковому значенню мультиплікаторів можна довіряти однаково, тому ступінь надійності кожного з них становить 25%. Розрахунок мультиплікаторів представлений в табл. 2.3.3.

Таблиця 2.3.3

Розрахунок вартості об'єкта оцінки

	P / S	P / A	P / E	P / GP
ПОСП «Відродження»	8 529	0,62	1,11	4,77
Середньозважена величина	14 867	0,99	1,59	11
Фінансова база (вартість об'єкта оцінки), тис.грн.	281 886 618	409 009 254	301 218 768	406 596 782
Ступінь достовірності,%	0,25	0,25	0,25	0,25
Скоригований ціна, тис.грн.	70 471 654	102 252 314	75 304 692	101 649 195
Підсумкова вартість об'єкта оцінки, тис.грн.	349 677 856			

Кінцева вартість об'єкта оцінки була скоригована для контрольної премії. Контрольна премія розраховувалась відповідно до «Методичних

рекомендацій щодо застосування премій та знижок за наявність або відсутність елементів контролю при оцінці акцій та паїв у компаніях» [23]. % Процентне значення коригування було взято з таблиці розрахункових значень контрольних премій за пакети акцій, що не перевищують 25%. 2.3.4.

Таблиця 2.3.4

Оцінка вартості бізнесу ПОСП «Відродження»

показник	значення
Підсумкова вартість об'єкта оцінки, тис.грн.	349 677 856
Премія за контроль,%	66,3
Скоригований підсумкова вартість, тис.грн.	581 514 274

Таким чином, розрахована методом ринку капіталу в рамках порівняльного підходу ринкова вартість компанії ПОСП «Відродження» становить 581,5 млн.грн.

3.3 Застосування витратного підходу

Розрахунок собівартості ПОСП «Відродження» проводився з використанням методу накопичення чистих активів.

Існує два варіанти розрахунків цим методом:

1. через балансову вартість, тобто використовуються дані, відображені у фінансовій звітності підприємства;

2. через ринкову вартість підприємства;

Визначення вартості бізнесу було здійснено на основі даних балансу на дату оцінки.

визнається у зв'язку з отриманням державної допомоги або у зв'язку з безкоштовним отриманням власності.

Вартість Компанії за методом чистих активів визначається як різниця між балансовою вартістю активів та зобов'язань. Розрахунки вартості представлені в табл. 3.3.1.

Таблиця 3.3.1

Розрахунок вартості ПОСП «Відродження» методом накопичення чистих активів
(по балансу), тис.грн.

показник	Звітний рік
актив	
Необоротні активи	
Нематеріальні активи	67 455
Результати досліджень і розробок	37 456
Основні засоби	80 526 416
Фінансові вкладення	232 507 387
відкладені податкові активи	4 043 765
Інші необоротні активи	7 767 907
Оборотні активи	
запаси	26 566 461
Податок на додану вартість	1 939 990
Дебіторська заборгованість	23 640 913
Фінансові вкладення	1 644 889
Грошові кошти та грошові еквіваленти	20 127 823
Інші оборотні активи	1 056 069
Разом: Актив	399 926 531
пасив	
Довгострокові зобов'язання	
Позикові кошти	127 126 097
Відкладені податкові зобов'язання	6 426 470
Оціночні зобов'язання	459 410
Короткострокові зобов'язання	
Позикові кошти	40 925 348
Кредиторська заборгованість	31 395 391
Оціночні зобов'язання	2 591 323
Разом: Пасив	399 926 531

Розрахунок вартості об'єкта оцінки методом накопичення чистих активів найчастіше здійснюється за відтворювально - відновної вартості, тобто за ринковою вартістю. Такий розрахунок вважається найбільш об'єктивним.

У разі визначення вартості Компанії розрахунок проводився за балансовою вартістю, так як не було достатньо інформації для визначення ринкової вартості активів і зобов'язань ПОСП «Відродження».

Таким чином, вартість заводу, розрахована методом чистих активів в рамках витратного підходу, склала 191 млрд. грн в балансовій оцінці.

3.4 Узгодження результатів оцінки

Для визначення ринкової вартості ПОСП "Відродження" були використані методи дисконтування грошових потоків, ринку капіталу та вартості чистих активів, що належать до доходу, порівняльного та вартісного підходів відповідно.

Вибір кінцевої вартості об'єкта оцінки залежить від багатьох факторів, включаючи наявну інформацію, ступінь її надійності, мету, з якою проводилась оцінка та багато іншого. Загальна вартість визначається відповідно до величин вартості, отриманих в результаті застосування класичних підходів до оцінки.

в результаті розрахунків за класичними підходами, до кінцевої вартості об'єкта оцінки.

Ринкова вартість об'єкта оцінки визначається за формулою [28]:

$$V = V_{\text{дп}} * d_{\text{дп}} + V_{\text{сп}} * d_{\text{сп}} + V_{\text{зп}} * d_{\text{зп}} \quad (3.1)$$

V
- остаточна вартість об'єкта оцінки;

$V_{\text{дп}}, V_{\text{сп}}, V_{\text{зп}}$
- вартість об'єкта оцінки, отримана за допомогою дохідного, порівняльного і витратного підходів;

$d_{дп}, d_{сп}, d_{зп}$ - ступінь точності для кожного з підходів, прийнята оцінювачем на основі його досвіду і отриманих даних.

Питома вага призначаються оцінювачем самостійно, виходячи з його професійної думки з приводу «якості» результату застосовуваних підходів.

Беручи до уваги специфіку діяльності об'єкта оцінки, факт того, що Підприємство слід розглядати як приносить дохід, а також з огляду на достовірність відомостей, отриманих в результаті розрахунків кожним з класичних підходів, величинами вартостей експертно присвоєні такі питоми ваги: Прибутковий підхід - 45%, порівняльний - 45%, витратний - 10%.

Результати узгодження результатів вартості ПОСП «Відродження» представлені в табл. 3.4.1.

Таблиця 3.4.1

Визначення остаточної вартості ПОСП «Відродження»

підхід	Питома вага, %	Розрахована вартість, тис.грн.
прибутковий підхід	45	68 232 744
порівняльний підхід	45	581 514 274
витратний підхід	10	191 002 492
підсумкова вартість	100	311 486 407

Таким чином підсумкова вартість об'єкта оцінки становить 311,5млн.грн.

Висновки до третього розділу

Оцінка бізнесу проводилась із використанням трьох класичних підходів: дохідного, порівняльного та вартісного.

У підході доходу застосовувався метод дисконтування грошових потоків. Прогнозування руху грошових потоків проводилося на період з 2017 по 2019 рік. Потім вартість була розрахована в постпрогнозний період. середньозважена вартість капіталу використовувалася як ставка

дисконтування. Отримана вартість грошових потоків коригувалася на суму позикового капіталу, а також на суму довгострокових фінансових вкладень підприємства. В результаті дисконтування грошових потоків було отримано 68,2 млрд. Грн. компанії. Вартість бізнесу становить 191 млн грн за оцінкою балансу. Всі раніше отримані значення використовувались у розрахунках, яким експерти приписували певні питомі ваги. Як результат, загальна вартість бізнесу підприємства станом на 31 грудня 2019 року склала 311,5 млн . грн..

ВИСНОВОК

Оцінка бізнесу - це процес визначення вартості об'єкта в грошовому вираженні з урахуванням багатьох факторів, що впливають на нього.

На практиці оціночної діяльності можна виділити три класичні підходи: дохідний, порівняльний та вартісний. Бізнес, розрахований з використанням дохідного підходу, базується на очікуваннях інвестора щодо суми майбутніх грошових потоків від власності на об'єкт оцінки. Дохідний підхід виділяє метод дисконтування грошових потоків, суть якого полягає у визначенні вартості шляхом підсумовування перелічених в даний час майбутніх грошових потоків, і метод капіталізації доходів, що є процесом перетворення майбутніх доходів в єдину суму поточне значення.

Витратний підхід полягає у визначенні вартості на основі існуючих витрат у бізнесі відтворення та заміни активів та зобов'язань компанії. Основними методами підходу є метод чистих активів, який передбачає використання попередньо скоригованої балансової вартості залежно від ринкової вартості активів та пасивів балансу підприємства, а також метод ліквідаційної вартості, що застосовується для підприємств-банкрутів, і полягає у визначенні різниці між вартістю майна та витратами на ліквідацію.

Визначення вартості бізнесу за допомогою порівняльного підходу базується на порівнянні попередньо вибраних компаній - аналогів та на розрахунку мультиплікаторів оцінки. Існує три методи оцінки: метод ринку капіталу, метод операцій та метод галузевих коефіцієнтів. Останній рідко використовується на практиці в Україні через відсутність статистичної інформації, необхідної для розрахунку показників. Метод ринку капіталу та метод угод подібні в алгоритмі розрахунку. Різниця полягає в тому, що перший застосовується для визначення ціни неконтрольного пакета акцій, а другий, навпаки, для мажоритарного пакета.

Підсумкова вартість бізнесу складається з середньозваженої вартості, отриманої різними підходами.

ПОСП «Відродження» - один з найбільших представників металургійної галузі Росії на міжнародному ринку чорних металів. Компанія має в своєму розпорядженні активами на території України.

Відповідно до розрахунків, представленими у другому розділі можна судити, як про фінансово незалежному підприємстві з можливістю миттєвого погашення існуючих короткострокових зобов'язань. Підприємство характеризується наявністю важкої структури балансу, однак структура оборотних активів ПОСП «Відродження» досить ліквідна.

Зважаючи на скорочення доходу від звичайного виду діяльності всі показники прибутку ПОСП «Відродження» за 2019 рік скорочуються. До того ж господарська діяльність ПОСП «Відродження» характеризується низькими значеннями показників рентабельності. В наслідок цього можна зробити висновок про сумнівну можливість підприємства створювати вартість, а також про його інвестиційної непривабливості для потенційних власників і інвесторів.

У третьому розділі висвітлено основні розрахунки вартості бізнесу в рамках класичних підходів. Розрахунки здійснювалися з використанням методу дисконтування грошових потоків, методу ринку капіталу і методу накопичення чистих активів

Розрахована підсумкова вартість ПОСП «Відродження» практично дорівнює балансовій вартості заводу, відображеної у фінансовій звітності, та становить в округленому значенні 311,5 млн.грн.

ГЛОСАРІЙ

Дохід – виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Дохід (англ. income) – кошти в грошовій або натуральній формі, одержані внаслідок підприємницької чи будь якої іншої діяльності.

Дохід за внесками (англ. deposit income) – отримує власник грошових коштів, внесених ним на зберігання в банк або іншу кредитну установу. Д.за в. виплачується у вигляді процентів або вигравів і не підлягає оподаткуванню.

Дохід інвестиційний (англ. Investment income) – дохід від володіння акціями чи облігаціями, які придбані за доступною ціною.

Дохід спекулятивний (англ. Specialist income) – дохід від володіння акціями чи облігаціями, ціна на які зростає швидше, ніж очікувалося.

Чистий дохід – визначається шляхом вирахування з доходу (виручки) від реалізації продукції відповідних податків, зборів.

Валовий прибуток – різниця між чистим доходом від реалізації продукції і собівартістю реалізованої продукції.

Прибуток від операційної діяльності – визначається як алгебраїчна сума валового прибутку, іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування – визначається як алгебраїчна сума прибутку від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (витрат).

Чистий прибуток – враховує у своєму складі суму прибутку від звичайної діяльності після оподаткування з врахуванням сальдо надзвичайних доходів і витрат після сплати законодавчо встановлених податків; залишається у розпорядженні підприємства.

Рентабельність – відносний показник ефективності роботи підприємства, котрий обчислюється як відношення прибутку до витрат (ресурсів).

Точка беззбитковості – мінімальний обсяг виробництва (реалізації) продукції, при якому сума одержаного валового доходу дорівнює сумі поточних витрат.

Ліквідність – спроможність підприємства своєчасно розраховуватися за зобов'язаннями, або можливість перетворення оборотних активів в гроші для оплати зобов'язань.

Економічна ефективність виробництва – кількісне співвідношення результатів господарської діяльності і витрат

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» в редакції Закону від 16.01.2016 // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>
2. Есипов В. Е. Оценка бизнеса / В. Е. Есипов, Г. А. Маховикова, В. В. Терехова. – СПб: Питер, 2008. – 464 с. – (2-е изд.).
3. Заворотній Р. І. Фінансова оцінка бізнесу: теорія, практика та інноваційні підходи : монографія / Р. І. Заворотній ; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2012. - 295 с.
4. Круш П. В. Оцінка бізнесу / П. В. Круш, С. В. Поліщук. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 264 с.
5. Оцінка бізнесу та нерухомості : навч. посіб. / за заг. ред. проф. В. Р. Кучеренко ; [уклад. : Я. П. Квач та ін.]. - 2-ге вид., випр. та допов. - О. : Астропринт, 2013. - 202 с.
6. Попков В. П. Оценка бизнеса. Схема и таблицы / В. П. Попков, Е. В. Евстафьева. – СПб: Питер, 2007. – 240 с.
7. Хаустова В. Є. Оцінка вартості бізнесу суб'єктів господарювання (на прикладі металургійної галузі України) : монографія / В. Є. Хаустова, І. Г. Курочкіна ; Нац. акад. наук України, Н.-д. центр індустр. пробл. розв. - Х. : Інжек, 2009. - 268 с.
8. Яшкіна Н. В. Оцінка бізнесу : навч. посіб. / Н. В. Яшкіна. - К. : Алерта, 2010. - 440 с.
9. Гавва В.Н. Потенціал підприємства: формування та оцінювання: Навч. посіб. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 224 с.
10. Єгерев И.А. Стоимость бизнеса: Искусство управления: Учебное пособие. - М.: Дело, 2003. – 480 с.
11. Мендрул О.Г. Вартість підприємств: бази оцінки // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. - 2002. - №3. - С.44-48.

12. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. - К.: КНЕУ 2003
13. Ahmad, N., & Atniesha, M. (2018). The Pecking Order Theory and Start-up Financing of Small and Medium Enterprises: Insight into Available Literature in the Libyan Context. *Financial Markets, Institutions and Risks*.
14. Акпoviroro, K., Olalekan, A., Alhaji, S. (2018). Moderating Influence of Strategic Human Resources Management Practices on Small-Medium Firm Performance. *Business Ethics and Leadership*.
15. Awujola, A., Iyakwari, A., Bot, R. (2020). Examination Of The Relationship Between Oil Price Shock And Macroeconomic Variables In Nigeria.
16. Bhowmik, D. (2018). An Econometric Analysis of World GDP Share of India during 1960-2015.
17. Boiko, A., Samusevych, I. (2017). The role of tax competition between the countries of the world and the features of determining the main tax competitors of Ukraine among the European countries. *Financial Markets, Institutions and Risks*.
18. Bonamigo, A., Mendes, D. (2019). Value Co-creation and Leadership: An Analysis Based on the Business Ecosystem Concept.
19. Elhennawy, E. (2019). The Impact of Corporate Governance on the Value of the Company in the Egyptian Stock Market. *Business Ethics and Leadership*.
20. Goncharenko, T., Lopa L. (2020). Balance Between Risk And Profit In The Context Of Strategic Management: The Case Of Ukrainian Banks.
21. Jiang, Y., & Wang, G. (2017). Monetary Policy Surprises and the Responses of Asset Prices: An Event Study Analysis. *International Journal of Monetary Economics and Finance*, Forthcoming.
22. Jiang, Y., & Wang, G. (2017). Monetary Policy Surprises and the Responses of Asset Prices: An Event Study Analysis. *International Journal of Monetary Economics and Finance*, Forthcoming. 29

23. Kraemer-Eis, H., Botsari, A., Gvetadze, S., Lang, F., & Torfs, W. (2019). European Small Business Finance Outlook: December 2019 (No. 2019/61). EIF working paper.
24. Krasiuk, I., Demidova, Ye. (2017). Impact of Intangible Factors on Business Value. *Business Ethics and Leadership*. 13. Makarenko, I., Sirkovska, N. (2017). Transition to sustainability reporting: evidence from EU and Ukraine. *Business Ethics and Leadership*.
25. Makiyan, S., & Alibeiki, H. (2017). Macroeconomic indices and capital market: evidence from Tehran Stock Market.
26. Musa H., Musova Z., Sliacky P. (2017). Financial Support to Small and Medium-Sized Enterprises in Slovakia. *Financial Markets, Institutions and Risks*.
27. Obidjon, G. Zakharkin, O., Zakharkina, L. (2017). Research of innovation activity influence on return of stocks in industrial enterprises.
28. Obidjon, G. Zakharkin, O., Zakharkina, L. (2017). Research of innovation activity influence on return of stocks in industrial enterprises.
29. Popoola, M., Brimah, A., Gbadeyan, R. (2018). Entrepreneurship Practice: As a Means of Poverty Reduction in Southwestern Nigeria. *Business Ethics and Leadership*.
30. Sapele, F., Idoniboye-Obu, S. (2019). Motivation and Job Satisfaction in Organizations: A Study of University of Africa and Market Square Company, Bayelsa State. *Business Ethics and Leadership*.
31. Shuquan, H. Competition among China and ASEAN-5 in the US Market: A New Extension to Shift-Share Analysis.
32. Shyshova I. Cost of capital and its forecast in Value-Based Management / I. Shyshova, N. Kostel // *European Researcher (Росія)*. – 2013. - Vol. (64), № 12-1. – P. 2774 – 2780.
33. Singh, S. (2019). Business Inefficiencies and Youth Unemployment in Ethiopia: A Case Study of Mettu Town. *Business Ethics and Leadership*.

34. Singh, S. (2019). Impact of Value Added Tax on Business Enterprises: A Case of Mettu Town. *Financial Markets, Institutions and Risks*. 30
35. Small Business Valuation: 3 Methods to Determine Your Value [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.patriotsoftware.com/blog/accounting/small-business-valuationmethods-determine-value/>.
36. Smith, M. (2018). A Real Options Approach To Evaluating Agricultural Investments Under Uncertainty: When To Get In And Out Of Sugarcane Production.
37. Weldelessie, H., Vermaak, C. (2019). Do Micro-Credits Work As An Effective Anti-Poverty Pro-gram For Poverty Eradication? Evidence From Ethiopia.
38. Yoshimori, M. (2019). Shadow Exchange Rates – Changing the Winds with Headwinds and Tailwinds.
39. Zarutska, El. (2018). Structural-functional analysis of the Ukraine banking system. *Financial Markets, Institutions and Risks*.
40. Вартісно-орієнтоване управління підприємствами на основі стейкхолдерського підходу [Текст] : звіт про НДР (остаточний) / СумДУ; кер. О. Захаркін. - Суми : 2018. - 79 с.
41. Гуменна Ю. Тінізація фінансових потоків економічних суб'єктів: вартісний аспект / Ю. Гуменна, І. Тютюнник. // Науковий журнал «Причорноморські економічні студії» (Index Copernicus).. – 2018. – №33. – С. 208–212.
42. Гуменна Ю. Управління податковими розривами як перспективний напрям детінізації економіки / Ю. Гуменна, І. Тютюнник. // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» (Index Copernicus та ін.).. – 2019. – №12. – С. 146–150.
43. Задерей В. Методи оцінки вартості компаній. / В. Задерей. // Агросвіт. – 2017. – С. 48–54.
44. Капуліна М. Максимізація вартості підприємства як критерій ефективності його функціонування. [Електронний ресурс] / М. Капуліна. –

2007. – Режим доступу до ресурсу: <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/4/12-Kararulina.pdf>. 31

45. Коваль І. Ф. Оцінка вартості компаній: методичні підходи та застосування / І. Ф. Коваль // Молодий вчений. - 2017. - № 4. - С. 665-668. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4_157.

46. Костирко Р. О. Комплексна оцінка вартості підприємства : монографія / Костирко Р. О., Тертична Н. В., Шевчук В. О. // М-во освіти і науки України, Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля ; за заг. ред. М. Г. Чумаченко. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. Володимира Даля, 2007. – 226 с. : табл., іл.

47. Лаговська О. Обліково-аналітичне забезпечення процесу оцінки вартості підприємства через призму інтересів груп заінтересованих осіб. / О. Лаговська, 2014. – С. 276–278.

48. Механізми вартісно-орієнтованого управління підприємством [Текст]: звіт про НДР (заключний) / СумДУ; Кер. М. Костель. - Суми: 2015. - 84 с.

49. Роль інноваційної діяльності у формуванні вартості промислових підприємств [Текст]: звіт про НДР (заключний) / СумДУ; Кер. О. Захаркін. - Суми: 2016. - 114 с.

50. Рух фінансового капіталу в умовах фінансової глобалізації: звіт про НДР (проміжний)/ СумДУ; Кер.: І. Скляр. - Суми: 2012. - 43 с.

51. Святенко С. Оцінка бізнесу як інструмент управління вартістю малого підприємства / С. Святенко, Н. Кульчицька // Східна Європа: економіка, бізнес та управління, 2019. – (6). – (23). – С. 403–409.

52. Тюленєва, Ю. (2019). Ідентифікація ризиків підприємства в процесі оцінювання вартості / Ю. Тюленєва // Підприємництво та інновації, 46-51.

53. Шишова Ю. Ways of value accumulation for domestic machinebuilding enterprises in the context of environmentally oriented development / Ю. Шишова, І. Карпенко, Ю. Шкодкіна // Економічний аналіз: зб.наук.праць / ТНЕУ;

редкол.: В. Дерій (голов.ред.) та ін.. – Тернопіль: Видавничополіграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. – Том 20. – №3. – С.106-113.

54. Шишова Ю. Вартісно-орієнтоване управління підприємствами в умовах екологоорієнтованого розвитку на основі методу вартісних розривів / Ю. Шишова, М. Костель // Проблеми економіки. – 2013. - № 4. – С. 292 – 298.

55. Шишова Ю. Методичні аспекти управління вартістю підприємства в умовах екологоорієнтованого розвитку на основі вартісного розриву / Ю. Шишова // Інноваційна економіка. – 2013. - № 11(49). – С. 206 – 214.